

מחוז שאקי

שאקי, עיר מחוז, קודם מלחמת העולם הראשונה חיו בה כשלוש מאות משפחות יהודיות וקודם השואה כמאה וחמישים משפחה.

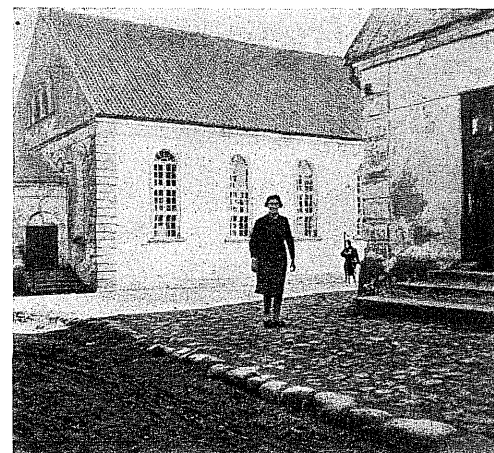
גרישקובודה, עיירה קטנה רחוקה חמשה-עשר קילומטר מעיר-המחוז שאקי. קודם מלחמת העולם הראשונה חיו בה כשלושים משפחות יהודיות וקודם השואה שמונה משפחות.

ניישטאט, עיירה במחוז שאקי, סמוכה לגבול גרמניה. העיירות הקרובות לה: פילבישאק, וילקובישק וקיברט. קודם מלחמת העולם הראשונה ישבו בה כארבע מאות משפחות יהודיות וקודם השואה כמאתים משפחה.

העיירה חדורה היתה רוח השכלה שנשבה מאשכנז הקרובה. היא היתה שוקקת חיים ומסחר. קיימה יחסי מסחר מפותחים עם גרמניה ובה היו בתי-חרושת לתעשיית פשתן. כמו כן היו בה כמה עשרות משפחות שעסקו בחקלאות ולהם שדות בסביבה.

מוסדותיה: תלמוד תורה, בית-ספר עממי, ספרייה, באנק יהודי-עממי ואירגונים ציוניים מרבי-פעולה. משך שנים מספר התקיים בה גימנסיון עברי. רבני המקום: הרב ר' אליעזר ראנין, מחבר הספרים "ילקוט אליעזר" ו"שיח יצחק", והרב ר' נחמיה פארמאן, מחבר "דברי חיים".

ביוני 1941 הובאו כל הגברים היהודיים לבין העלמין ונרצחו. כעבור שלושה חדשים, בספטמבר 1941, הוצאו הנשים והילדים ליצר הסמוך והושמדו.

ליד בית הכנסת בניישטאט

בניישטאט ניכרת השפעת השכנות הגרמנית

דייג

בעל עגלה

שואב מים

מוכר ספרים

בעלי עגלות

"קאטרינטשיק" ומוכר "הגרלות"

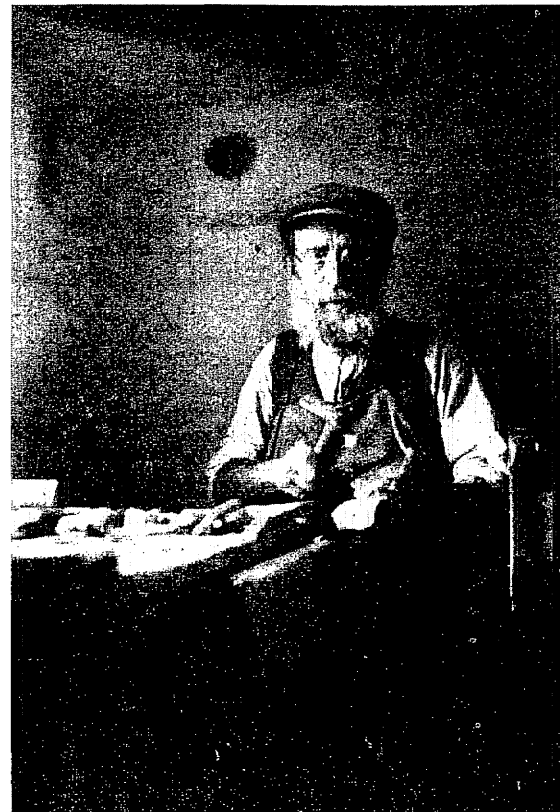

מאחורי התנור בבית "המדרש"

חייל יהודי

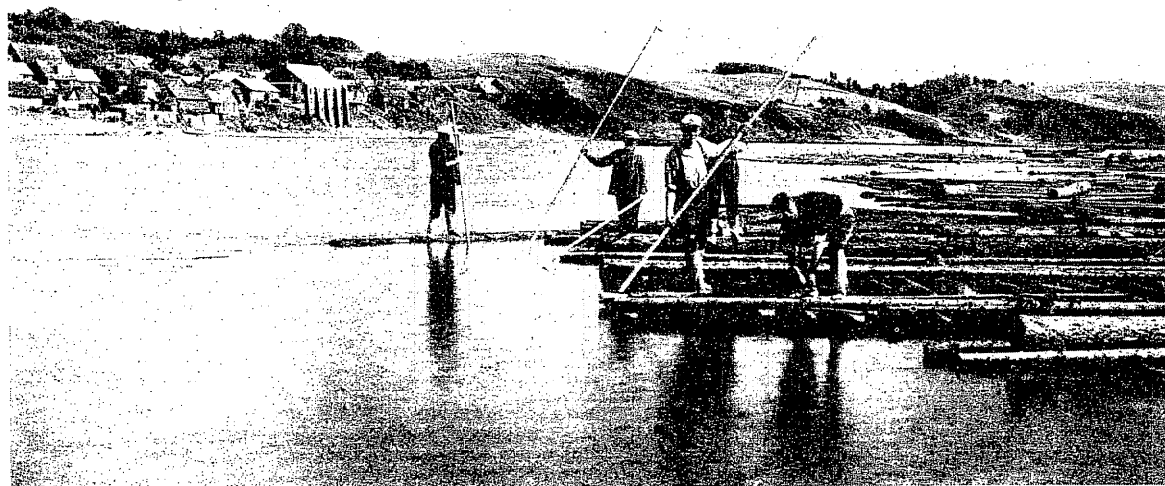
הפחח

הסנדלר

נוודים

משיטי רפסודות על פני הנימאן על יד יאנובה

נוף בליטא

נוף בליטא

חכמי ליטא

ציונים לתולדות חיייהם ורשימת ספריהם

מאת

נפתלי בן-מנחם

רשימה זו של חכמי ליטא אינה שלימה ; היא אינה כוללת אלא אותם החכמים שנוכרו בספר ומהווה למעשה מפתח ל"יהדות ליטא, תמונות וציונים". השתדלתי לאסוף פרטים ביוגרפיים ממקורות נאמנים. אך יש וויתרתי על תאריכים כשהטלתי בהם ספק כלשהו. רוב הספרים שנרשמו ראיתי בעיניי ואלה שלא ראיתי נרשמו על-פי מקורות ביבליוגרפיים שונים. לא קל היה לאסוף פרטים ביבליו-גראפיים אלה, אבל דומה שכדאי היה להשקיע עמל כדי להציל מתהום-הנשייה פרטים מדויקים על חכמים וספרים. הספרים נרשמו לפי סדר הופעתם, אך אם ספר נדפס בכמה חלקים ולא בשנה אחת, לא הפרדתי בין הדבקים. על גדולי ישראל כמו הגאון מווילנא, ר' ישראל מסאלאנט, הרב אברהם יצחק הכהן קוק, הסתפקתי בציונים קצרים על תולדות חייהם ושלחתי את הקורא לעיין בספר מקיף עליהם.

בטעות יוחסו לו כאן שני ספרים, "זכרון אברהם" ו"מחזה אברהם" וגם "הרבה חיבורים אחרים שנשארו אחריו בכתב־יד". הספרים וכתב־היד הם של ר' אברהם אבלי רוואנוס. עיין להלן בערכו. ועיין: ד. מ. ליפמאן, תולדות היהודים בקובנה וסלבודקה, קידאן תרצ"ד, עמ' 176.

אברהם אבלי מפאסוואל (פאסוואלער) ב"ר אברהם שלמה : 23

אחד הרבנים החשובים ביותר בליטא. נפטר ביום יג בח' מנחם־אב תקצ"ו, בן שבעים ושנים. תחילה שימש רבה של פאסוואל ואחר־כך נתמנה ראש בית דין בוילנא (תקס"ב—תקצ"ו).

כשנתמוטטה, בשנת תקפ"ב, קופת רבי מאיר בעל הנס נכנס ר' אברהם אבלי בעובי הקורה ועשה חיזוק לקופה זו בכרוזיו.

לא כתב ספרים, אבל תורתו משוקעת בספרים של אחרים. עיין למשל: ר' שמעון זרחי, נחלת שמעון, ווילנא תרנ"ז, תשובותיו: סי' כג, עמ' 44; סי' לא, עמ' 73—75; סי' נט, עמ' 128—129. — ר' יעקב בענדעטמאן, זכרון יעקב, ווילנא תרל"ד, סי' כב, דף כב, א. — ר' שמואל הלוי ב"ר יוסף סג"ל, שו"ת בגדי ישע, ווילנא תר"ד, אבן העזר, דף ג, א, סי' ב.

כן ידועות הסכמותיו על כמה ספרים: מנחה בלולה, מאת ר' שמעון ב"ר דוד בער מסלאנימא, ווילנא והוראדנא תקצ"ב, הסכמה מיום יא מנחם־אב תקצ"א; יהגה חכמה, מאת ר' דוב בער ב"ר קיים קדש, ווילנא והוראדנא תקצ"ו, הסכמה מיום כו בכסלו תקפ"ו; נתיבות עולם, מאת ר' צבי הירש קאצינעלינבוגין, ווילנא תרי"ט.

וידועות הסכמותיו על ספרי משכילים: גלות הארץ החדשה, מאת ר' מרדכי אהרן גינצבורג, חלק ראשון, ווילנא תקפ"ג; תעודה בישראל, מאת ריב"ל, ווילנא והוראדנא תקפ"ה.

ועיין תשובת ר' עקיבא איגר אליו בתשובות רבי עקיבא איגר, סי' ב.

אברך, זאב וואלף ב"ר יצחק אייזיק : 73

נולד בשנת תר"ה בפלונגיאן ונפטר ביום יג במרחשון תרפ"ב. בשנת תרל"ג נתמנה מורה־צדק בפיקעלין. בשנת תרל"ה נתמנה ראש ישיבה בשאד (זאמוט) ובשנת תרמ"ה נתמנה רב בעיר מאזייק (מוראוויווה). חיבר:

ספר רביד הזהב כולל שאלות ותשובות על ארבעה חלקי שלחן ערוך מאת זאב וואלף בהרב מו"ה יצחק אייזיק ז"ל אברך החונה בק"ק מאזייק יע"א ומלפנים ר"מ בק"ק שאד ובק"ק פיקעלין... ווארשה תרנ"ח. על הספר באו הסכמותיהם של: רידב"ז, סלוצק יג בניסן תרנ"ו; ר' אליעזר גארדאן, טעלו טז בסיון תרנ"ו; ר' צבי הירש ראבינאוויטש, קאוונא כב בשבט תרנ"ז; ר' משה דאנושעווסקי, סלאבאדקא כב בשבט תרנ"ז; ר' חיים סאלאוויי־ציק, בריסק דליטא כב למב"י תרנ"ז. בהקדמה לספר מספר המחבר: "כל ימי גדלתי בין חכמים ונבונים והייתי מתאבק בעפר רגלי גדולי ארץ ומצוקי תבל ויצאתי מים ע"י גאוני עולם מדור העבר... ועוד זאת כי מיום עמדי על דעתי וברשות עצמי זכני ד' להרביץ תורה ברבים, ושנים עשרה שנה נהלתי ישיבה גדולה — שתי שנים בעיר פיקעלין, ועשר שנים בעיר שאד במדינת זאמוט... כי אז נמצאו בישיבתי בחורים נבונים גדולי תורה ואנשי מדע, ובחב"רתם הלכתי ארוכות וקצרות בעדן גם אלהים... אך לא לעולם חסן ואדם ביקר בל ילין, כי מצוקי הזמן ופגעי התבל פגעו בי ויטלטלוני טלטלה גבר — ואז הוכרחתי למרות חפצי לעזוב את הישיבה מחמל נפשי וחמדת לבבי אשר ברב עמל ותלאה טפחתי ורביתי והעמדתיה על בסיס נכון ולקבל עלי משרת הרבנות בעיר המרכולת הצעירה, היא עיר מאזייק אשר אנשיה אם כי המה מעט בכמות אך רב באיכות, כי כמעט כלם המה גדולי תורה אנשי מדע ומשכילים על דבר אמת".

פירסם גם חידושי תורה ב"שערי תורה", חלק ה, קונטרס ח, עמ' 118—123; דין נביאים וכתובים לענין פסול דחק תוכות וחיוב כתיבה לשמה כל השמות שאינן נמחקין.

נאה לו נחלת צבי יבואר בו חידושים וביאורים בדברי רבותינו האחרונים ז"ל... גם הגהות ותיקונים טובים בבאר היטב... כל אלה ידי עשתה בעזה"י אברהם צבי הירש באמ"ו הרב מהר"ר יעקב אייזנשטאט נ"י מביאליס-טאק, חלק ראשון. ווילנא. בדפוס המחוקק ה"ה מוהר"ר בנימין במוהר"ר דוד ארי' סג"ל. בשנת חובר חבורים מחוכם [תקצ"ו] לפ"ק. 4. [3]. 194, 205 דף. על הספר באו הסכמותיהם של: ר' ארי' ליב מבית קצנאלינפויגין, בריסק דליטא ב באייר תקצ"ו; ר' אברהם אבלי ב"ר שלמה, ווילנא תקצ"ד; ר' אליהו ב"ר יעקב, סלאבאדקי ו באלול תקצ"ה; ר' דוב בעריש אשכנזי, סלאנימא טו בתמוז תקצ"ה; ר' בנימין החונה פה בהורודנא, טו בטבת [תקצ"ו]. הקדמתו של המחבר נכתבה ביום יב בתמוז תקצ"ב.

על אבן העזר: [יש אומרים, שנדפס עוד בשנת תרי"ז או תרי"ט בוויילנא]; יוהאניסבורג [תרכ"א]. 276, 316 דף; לעמבערג תרל"ו, אברהם יוסף מדפיס; שם, פעסיל באלאבאן, תרל"ו; ווילנא תרל"ט. 8. על חשן משפט: ווילנא תרל"ה. 8. 4, 614 דף. — לעמבערג, פעסיל באלאבאן, תרמ"ב [יש אומרים, שנדפס בפעם הראשונה בוויילנא תרל"ב]. "פתחי תשובה" ו"נחלת צבי" נדפסים והולכים במהדורות שונות של ספרי השולחן ערוך ונתחבבו על מורי ההוראה.

מהדורות שונות של "פתחי תשובה" ו"נחלת צבי" על יורה דעה בתוך השולחן הערוך: זיטאמיר תרס"ו; שטעטין תרכ"ד; לעמבערג, אברהם יצחק מענקיש, תרכ"ה; זיטאמיר תרכ"ו; לעמבערג תרל"ו; ווילנא תרל"א. 8. 4, 438, 1 דף; לעמבערג תרל"ו, פעסיל באלאבאן; ווילנא תרנ"ג; מונקאטש תרס"ג—תרס"ד; בראטיסלאוו [= פרשבורג] גאלאנטא תרפ"א.

כן יש לציין: דרכי תשובה על שו"ע, יו"ד הלכות שחיטה וטריפות... ועם... פתחי תשובה ונחלת צבי מהרב הגאון מוהר"ר צבי הירש אייזנשטאדט ז"ל... חלק ראשון, הלכות שחיטה, ווילנא... תרנ"ג; חלק שני, הלכות טריפות, ווילנא תרנ"ג; חלק שלישי, מונקאטש תרס"ג (מהלכות מתנות כהונה עד ה' תולעים); חלק רביעי, בשר בחלב ותערובות, מונקאטש תרס"ד; חלק חמישי...; חלק ששי, הלכות מקואות, מונקאטש תרצ"ד.

סדר גיטין וחליצה מהרב מו"ה מיכל ז"ל מק"ק קראקא עם פתחי תשובה הכולל באור רחב לבאר את דברי הספר ולהראות מקור מוצאם בשו"ע וגדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים, ועוד דינים חדשים להלכה ולמעשה, אשר חדשו גאוני דור ודור בתשובותיהם. מאת הרב הגאון המפורסם מו"ה אברהם צבי הירש זצ"ל אייזנשטאט... ווילנא בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם שנת תרמ"ד לפ"ק... 1884. 8.

שתי מהדורות קודמות: ווילנא תרכ"ג. 146 עמ'; שם תרל"ה. 8. 48 דף.

רבה האחרון של פאסוואל. נולד בשנת תרנ"ה בקאמיי, בשנת תרפ"ה נתמנה רב בפאסוואל והוצא להורג ביום ג' מנחם-אב תש"א (27.8.1941) יחד עם בני קהילתו. פירסם חידושי-תורה בירחון "כנסת ישראל" שיצא על-ידי תלמידי ישיבת סלבודקה: בענין אשוי משום חציו (אדר"א תרצ"ק); בענין נזירות שמשון (שם, שנה ב, מנחם-אב תרצ"ט); גרגרים קצרים (שנה ג, מרחשון ת"ש).

אהרן, "דער לאטעווער": 37

רבה האחרון של ווירבאלן (וורו/בולובה). הוצא להורג על-ידי הנאצים.

אטלאס, מאיר: 137, 161

נולד בשנת תר"ח בעיר בייסגולא. בשנת תרמ"א ייסד את הישיבה הגדולה בטעלז ושימש בה ראש-ישיבה. אחר-כך שימש ברבנות בכמה ערים: סאלאנט, ליבובי, קוברין ושאבלי (תרס"ו—תרפ"ו). בשנת תרס"ח נשלח אליו כתב-רבנות מירושלים, אך משום מה לא עלה בידו לבוא ארצה. נפטר בשאבלי ביום יב בשבט תרפ"ו.

איטעלסאהן, חנוך הענאך ב"ר אליעזר: 104

בן ר' אליעזר פרוינער, ווילקובישק (נפטר בדוויג בשנת תרס"ז). בן ר' חנוך הענאך, רבן של קאלוואריע ובלודובה, בן היסוד מוויילנא. חתנו של ר' חיים יעקב סלוצקי מוויילנא. הכינוי איטעלסאהן יסודו בשם אמו איטא, בת ר' מרדכי מרגליות, שהיתה בקיאה בדיני חנ"ה (חלה, נידה, הדלקת הנר) לכל פר-טיהם ודקדוקיהם. מרבני וויליאמפול-סלובודקה. בשנת תקפ"ח חתם על תקנה בפנקס החברה קדישא בסלובודקה. בשנת תקצ"ה נתן הסכמה על "מדרש כונן והוא ברייתא דמעשה בראשית, ענף הראשון מן נטעי נעמנים", שהור-ציא הותנו ר' חיים יעקב סלוצקי, ווילנא תקצ"ו.

אייזנשטאט, אברהם צבי הירש ב"ר יעקב: 1

נולד בבאליסטוק בשנת תקע"ג ונפטר בקניגסברג ביום ג' באלול תרכ"ח. בשנת תקצ"ו נתמנה רב בברעסטאוויץ (פלך הוראדנא) ומשנת תרס"ז (1856) ואילך שימש רב באוטיאן. בשנת תרכ"ה נסע לקניגסברג לשם ריפוי ונפטר שם.

ספריו

שלחן ערוך מטור יורה דעה... ואלה מוסיף על הראשונים שני ביאורים חד-שים: האחד נקרא בשם פתחי תשובה, והוא פתח גדול לידע כל הדינים המיוחדים הנמצאים בספרי שאלות ותשובות ראשונים ואחרונים, כל דבר במקור-מו הראוי לו בטעמו ונימוקו, והערות נכונות בכמה מקומות... והשני זה שמו

אייזנשטאט, אברהם צבי ב"ר בנימין: 1
נכדו של ר' אברהם צבי הירש. נפטר בשנת תרצ"ט.

אייזנשטאט, בנימין ב"ר אברהם צבי: 1

נולד בברעסלאוו בשנת תקצ"ח, בערך. חתנו של ר' אהרן זעליג ציוני. לאחר מות אביו (תרכ"ח) מלא את מקומו באוטיאן.

אלחנן (הפרוש): 37

מרבני ווילקובישק.

אליהו, הגאון מווילנא, ב"ר שלמה זלמן: 15, 79, 103

נולד ביום טו בניסן ת"פ בעיר סעלץ הסמוכה לבריסק ונפטר ביום יט בתשרי תקנ"ח (תאמי צביה).

ביוגרפיה מפורטת: הרב י"ל הכהן מימון, תולדות הגר"א עם תוספות מספרי הגר"א, מהדורה שנייה, ירושלים תשט"ז.

ועיין גם: ישראל יעקב דינסטג, רבנו אליהו מווילנא (רשימה ביבליוגרפית) — תלפיות, שנה ד (תש"ט), חוברת א"ב, עמ' 269—356. ג' בן-מנחם, הערות לרשימה הביבליוגרפית על הגר"א — שם, חוברת ג"ד (תש"י), עמ' 861—862.

אליהו (אלינקי) ראגאלער ב"ר יעקב: 103, 104

נולד בשנת תקנ"ד בנשיטוט [עיר חדש] — סוגינדט, מחוז טאורייג, ונפטר בקא-ליש ביום ב במרחשון תר"י. אמר עליו, שחזר בחייו הקצרים (נפטר בשנת החמ"י שים והחמש לימי חייו) למעלה מארבע מאות פעם על הש"ס. שימש ברבנות בשאד, בראגאלי (תקפ"א—תקפ"ד), בויליאמפול (תקפ"ד—ת"ר) ובקאליש (ת"ר—תר"י). חיבר:

ספר יד אליהו חלק הפסקים; כולל מאה ועשרים תשובות הלכה למעשה וחקירות וספיקות לדינא בעיון רב ועמוק ונלוה בסופו גם ספר הכל-לים בעניני הש"ס עפ"י א"ב מאת הרב הגאון הגדול האמתי, המפורסם בכל קצוי ארץ ואיים רחוקים, חסיד ועניו, נר ישראל והדרו, חריף ובקי בחדרי תורה בנגלה ובנסתר, הכל בפלפול אמתי וסברא ישרה, מאור הגולה, איש אלהים קדוש מרן אליהו נ"ע, שהיה אב"ד ור"מ דק"ק קאליש יע"א, המכונה בשם רבי אליהו ראגאלער, בן הרב הגדול המפורסם בתורה וביראה, חריף ובקי חסיד ועניו מוהר"ר יעקב זצ"ל, מק"ק עיר חדש סוגינדט יע"א במדינת זאמוט. נסדר והוכן לדפוס תחת השגחת הרב הגאון הגדול המפורסם החכם הכולל מוהר"ר יהונתן עליאשבערג זצ"ל הגאב"ד דק"ק וואלקאוויסק, בהשתדלות הרב הגדול וכו' מוהר"ר דובער הלוי לעוויטין נ"י מפראפאטק פלך מאה"י לוב חתן הגה"ח המחבר, והובא לדפוס על ידי, אליעזר בריל... חתן הגאון

הגדול צ"ע מופת הדור מו"ה יהושע זצוקלל"ה הגאב"ד דק"ק ניעשוויטז בן הגה"ח המחבר, חלק ראשון, ווארשא, בדפוס ר' מאיר יחיאל האלטער נ"י ושות' פו... שנת... [תר"ס] לפ"ק... 1900... 2°, [4], 150, 42 עמוד.

ספר יד אליהו חלק הכתבים; חדושים בסוגיות הש"ס עפ"י סדר א"ב מאת... חלק שני, ווארשא... [תר"ס] לפ"ק... 1900... 2°, 172 עמוד.
בראש החלק הראשון באה "צוואת הגאון המחבר".

רבים מחידושי שקועים בספרים של אחרים. עיין, למשל: אילנא דחייא, מאת ר' גרשון תנחום, על הטור והשו"ע א"ח, האלברשטאט כת"ר, אילנא דחייא והוא חבור השני, ווילנא תרכ"ה. אילנא דחייא והוא חבור השלישי, ווילנא תרכ"ה; עיטור סופרים, חלק ראשון, שהוציא הרב א"י הכהן קוק ז"ל, ווילנא תרצ"ב, עמ' 26—30 (אור הדר, שאלה זו שמעתי בשם הגאון ר' אלי' ז"ל מקאליש); מעין חיים, מאת ר' דוב בער ב"ר זאב וואלף מסרעדניק, חלק א, ווילנא תרל"ד, תוצאה שניה עם תוספות, דף כה, א; זכרון שמואל, מאת ר' שמואל לעווינסאנה, ווילנא תרמ"ה, בסוף (חידוש אחד אשר שמענו מהרב הגאון רבי אלי' הנקרא רבי אלי' ראגאליר הרב הגאון דקאליש), ועוד.

ב"כנסת הגדולה" של ר' יצחק סובאלסקי, ספר ד, ווארשא תרנ"א, עמ' 133, מובאות "פנינים יקרים מהגאון האביר החסיד קדוש ה' מכובד מרן אליהו ראגאליר זצ"ל אב"ד דקאליש" שהועתקו "אות באות מגוף כ"ק" בענייני תפילה.

אלכסנדר: 137

מרבני דראביאן (דארביאן).

אלעזרסאן, אברהם: 15, 20

מרבני בוטרימאנץ (באלטרימאנץ). בפנים (עמ' 15) בטעות: ר' אברהם אלדערסאן.

אלקס, אלחנן, ד"ר: 116

חבר מועצת הזקנים בגיטו קובנה.

אלשוואנג, משה ב"ר נחום: 45

משגיח בישיבת טעלז. נולד בשנת תרס"ב בלוקניק, פלך קובנה, והוצא להורג ביום כ בתמוז תש"א בטעלז.

אסאווסקי (אסבסקי), זלמן שלמה: 104

רבה האחרון של וויליאמפול-סלובודקה. נולד בשנת תרמ"ה בפינסק, שימש תחילה רב בקופיאנסק (רוסיה). הוצא להורג ביום כה בסיון תש"א יחד עם בנו, ר' יהודה. לייב גארפונקל מספר, שגופת הרב נמצאה ערופת-ראש (ליטע).

עמ' 1681). עיין חידושי תורה ממנו (בדין כחו כגופו) ב"כנסת ישראל" של תלמידי ישיבת סלבודקה, שבט תר"ץ, עמ' 16—17; סיון תר"ץ (משיחותיו של הסבא); ניסן-איר-סיון תרצ"ט (עומק הלב).

אפעהיים, צבי יעקב: 162

נולד בשנת תרי"ד (1854) בעיירה יאקובאווע. תלמידם של ר' לוי שפירא, טריי-שיק, ור' יוסף ראזין, טעלו. בנו, ר' שמואל בנדט, מספר, ש"בהיותו עוד צעיר לימים נתפרסם לגאון אדיר ונלקח אחר כבוד לראש ישיבה בבית "התלמוד תורה הגדולה" בקעלם וגם אחר-כך כשנעתקה מסבות שונות הישיבה היא לגרובין". משם שב אל נוהו בטעלו והניח היסוד (תרל"ה) לישיבה. עם יציאתו של ר' אליעזר גארדאן מקעלם (תרמ"ג) לטעלו נתמנה ר' צבי יעקב במקומו והוא עדיין צעיר בן עשרים ותשע. ארבעים ושלש שנה שימש רב בקעלם. נפטר ביום כז בשבט תרפ"ו.

לאחר פטירתו יצא ספרו:

צבי גאון יעקב; שאלות ותשובות, חידושים וביאורים בסוגיות הש"ס והפוסקים, מאת כבוד אדמו"ר הגאון הגדול האמיתי שר התורה ואוצר היראה ארי שבחבורה צ"ע הצבי ישראל וגאון יעקב כקש"ת מוהר"ר צבי יעקב אפעהיים זצוק"ל האבד"ק קעלם. ריגא תרפ"ט. 2°. 4, 184 עמוד.

אפשטיין, משה מרדכי ב"ר צבי חיים: 104

נולד ביום כ באדר תרכ"ו (1866) בבאקשט (פלך ווילנא) ונפטר בירושלים ביום י בכסלו תרצ"ד (1933). פרטים ביוגרפיים: אנציקלופדיה של הציונות הדתית, חלק ראשון, ירושלים תשי"ח, עמ' 175—180.

ספריו

ספר לבוש מרדכי כולל חידושים וביאורים על סוגיות מסכתא בבא קמא אשר פלפלתי עם חברים המקשיבים לקולי בגפ"ת ובדברי הפוסקים בעניני מס' הנ"ל, וביותר חידושים וביאורים וחילוקים בדברי הרמב"ם בהמקור מות אשר תמהו עליו הראב"ד ושאר נושאי כליו. חובר מאתי משה מרדכי בן לא"א הרב הג' מו"ה צבי חיים אפשטיין שליט"א ר"מ ומו"צ דסלאבאדקא. וואר-שא בדפוס ר' יעקב זאב אונטערענדלער נ"י שנת תרס"א לפ"ק... 1901. מהדורה שנייה: ווארשא...

מהדורה שלישית: ספר לבוש מרדכי... במסכת בבא קמא... הוצאה שלי-שית. ירושלים שנת תשי"ז לפ"ק. 2°. 26 עמוד, קטן דף.

ספר לבוש מרדכי שני כולל חידושים וביאורים על סוגיות ממסכת בבא מציעא... חובר מאתי משה מרדכי אפשטיין אב"ד ור"מ דהישיבה

הק' כנסת ישראל בעיר הק' חברון תובב"א. בן לא"א מו"ר הרב הגאון ר' צבי חיים זצ"ל, רב דעיר באקשט. ירושלים שנת תרפ"ט לפ"ק. נדפס בדפוס "העברי" של יחיאל ורקר... 2°. [2], 28 עמוד, עז, [4] דף. מהדורה שנייה, ניו-יורק תרצ"ד.

ספר לבוש מרדכי שלישי כולל חידושים וביאורים על סוגיות ממסכת תות זבחים-מנחות [מעילה] מאת רבינו הגדול הגאון האמתי מאור הגולה שר התורה ועמוד היראה אביר הרועים אשר קבץ ורבץ ועשה פעלים לתורה והעמיד תלמידים הרבה לאלפים בכל אפסי ארץ ארבעים שנה. כקש"ת מרן משה מרדכי אפשטיין זצלה"ה, שהי' אב"ד ור"מ בסלבודקה וישיבת חברון כנסת ישראל עיה"ק ירושלים תובב"א. ירושלים שנת תרצ"ו לפ"ק. נדפס בדפוס "העברי" של יחיאל י. ורקר... 2°. [1], עה, [7] דף.

ספר לבוש מרדכי כולל חידושים וביאורים על סוגיות במסכת בבא בתרא... ירושלים שנת תשי"ז לפ"ק. 2°. [1], לו דף.

ספר לבוש מרדכי כולל חידושים וביאורים על סוגיות במסכת שבת... ירושלים שנת תשי"ח לפ"ק. 2°. [1], לג דף.

ספר לבוש מרדכי כולל חידושים וביאורים על סוגיות במסכת כתובות... ירושלים שנת תשי"ח לפ"ק. 2°. [2], כב דף.

ספר לבוש מרדכי כולל חידושים וביאורים על סוגיות במסכת בבא קמא (מהדורא תניינא)... ירושלים שנת תשי"ח לפ"ק. 2°. [1], כב, [1] דף.

ספר שאלות ותשובות לבוש מרדכי כולל שו"ת בארבעה חלקי שו"ע אשר השיב לשואליו רבנו הגדול הגאון האמתי מאור הגולה שר התורה ועמוד היראה אביר הרועים אשר קבץ ורבץ ועשה פעלים לתורה והעמיד תלמידים הרבה לאלפים בכל אפסי ארץ ארבעים שנה. כקש"ת מרן משה מרדכי אפשטיין זצלה"ה שהי' אב"ד ור"מ בסלבודקה וישיבת חברון בעיה"ק ירושלים תובב"א. ירושלים שנת תשי"ז לפ"ק. 2°. [2], ו עמ', קו, [5] דף.

אקליאנסקי, אבנר: 45

ראש ישיבה ומנהל המכינה שעל-יד הישיבה בטעלו.

נולד בשנת תרמ"ה בטימקאוויץ והוצא להורג ביום כ בתמוז תש"א.

אריה, בן-ציון: 137

מדינאי שקוד.

אריה לייב (המגיד) ב"ר יחזקאל פייוויל: 104

מרבני וויליאמפול-סלבודקה. בן ר' יחזקאל פייוויל, בעל "תולדת אדם".

נולד בשנת תק"ן בערך (אחיו הצעיר ר' משה נולד בשנת תקנ"ה) ונפטר ביום ה בכסלו תרכ"ו בוויילנא.

נוסח מצבתו: פ"נ הרבני המופלג הצדיק המפורסם אי"א ענף עץ אבות מגזע
היחוס חו"ג שמו נודע בשערים מוהר"ר ארי' ליב בן הר"ר יחזקאל פייויל מגיד
מווילנא נפטר בש"ט ח כסליו תרכ"ו. תנצב"ה.

ארעלאוויץ, זעליג ב"ר שלמה: 155

רבה האחרון של ראקישאק (ראקישק). נולד בשנת תרנ"ה בקאפישאק והוצא
להורג בחודש מנחם אב תש"א, יחד עם בני קהילתו. תצלומו ב"זכור-בוך פון
ראקישאק און אומגעגנט", יאהאנעסבורג תשי"ג, עמ' 161.

אשר החסיד: 145

למדן, צדיק ומכניס אורחים בראסיין.

באטניצקי, שלמה: 79

שימש כמעט 50 שנה דיין במריאמפול. נולד בוילקובישק בשנת תרמ"ה (1885)
ונפטר בניירורק בשנת תרצ"ח (1938).

באקשט, אהרן: 95, 161

רבה האחרון של שאבלי. הוצא להורג ביום טז בתמוז תש"א (11 ביולי 1941).
נולד בשנת תרכ"ז באיוויע, פלך ווילנא. שימש ברבנות בכמה ערים: בייס-
אגאלע, סמיטיץ, צאריצען (סטאלינגראד), שאדובה (שאדאווע), סאוואלק, לומז'ה.
עיי' אלה אזכרה, כרך ראשון, ניירורק תשט"ז, עמ' 72—76.

באראן, אשר קלמן: 95

מראשי ישיבת פוניבז' (משפיע רוחני). נולד בשנת תרנ"א בטרעק והוצא להורג
באלול תש"א.

בורשטין, אברהם אהרן הכהן ב"ר יהושע: 46, 61, 95, 137

נולד ביום טו בשבט תרכ"ז בקאמיניץ (ליטא), עלה ארצה ביום כו באלול תרפ"ד
ונפטר בירושלים ביום יט בכסלו תרפ"ו. בנו של ר' יהושע הכהן בלומגטאל,
רבה של קאמיניץ, וחתנו של ר' לייב קיידיאנר (לייבצ'יק חריף), רבה של וויסו-
קה. שימש רב בכמה מקהילות ישראל בליטא: ציטעוואן (תרנ"א—תרנ"ב),
ריטעווע (ריטאווע, ריטובה, תרנ"ב—תרנ"ט), אניקשט, סאלאנט, שאדאווע
(שאדובה), טאווריק, צ'רקסי. שימש גם תקופה קצרה ראש ישיבה בסלובודקה
ובבוגרודסק הסמוכה למוסקבה, ישיבה שנוסדה על-ידי המשפחות זלטופולסקי-
פרסיץ, שלשון הלימודים בה עברית. אחר זמן העתיקה הישיבה מקומה לסרטוב.
שימש ראש-ישיבה ב"מרכז הרב" בירושלים. הכתובת שעל מצבתו נוסחה על-ידי
הרב א"י הכהן קוק ז"ל: "ארו הלבנון אדיר התורה... בחיר גאוני הזמן". חיבורו:
נר אהרן כולל א. שאלות ותשובות, מו"מ בהלכה, ב. שעורים, מאת הג-

און האמתי אברהם אהרן בהגאון ר' יהושע הכהן בורשטין זצ"ל הגאב"ד ור"מ
דטווריק ולערב ימים ר"מ בישיבת "מרכז הרב" בירושלים ת"ו. לקט, סדר ערך
והביא לבית הדפוס משה בלא"א מו"ה אברהם נתן נ"י פרנקל חתן הגאון המחבר
זצ"ל. תל-אביב תרנ"ן לפ"ק. 40, [10], קמו עמוד.

בראש הספר באו הסכמותיהם של ר' יצחק אייזיק הלוי הרצוג, הרב הראשי
לארץ-ישראל, ירושלים ג מנחם-אב ת"ש; ר' יעקב משה חרל"פ, יז בתמוז ת"ש;
ר' איסר זלמן מלצר, יז בתמוז ת"ש.

ביאלאסטאצקי, חיים יצחק: 23

מגיד בפאסוואל. נפטר בהוראדנא באפריל 1940. תצלומו בספר "ליטע", עמ'
1208. שם גם רשימה עליו מאת בנו, ב"י ביאלאסטאצקי [בפנים בטעות: חיים
יעקב ביאלוסטוצקי].

ביינאשעוויץ (ביינושביץ), ביינעשאוויץ, קלמן: 162

רבה האחרון של קעלם. נולד בשנת תרנ"ג בזעזמיר והוצא להורג בחודש מנ-
חם-אב תש"א. חתנו של ר' צבי יעקב אפענהיים.

בייקוביץ, אריה לייב: 61

מפרנסי טאווריק ונדבניה. סייע לר' יצחק אייזיק פרידמן, רבה של טאווריק, להר-
פס את ספרו "חקר יצחק", קידן תרפ"ט, והרב פרידמן קורא לו בראש הספר
"הגביר הנכבד, נדיב מצוין, משכיל אל דל ומרבה להטיב".

בלאזער, יצחק ב"ר שלמה ליפא: 104

נולד בראש חודש אדר תקצ"ז (1837) בשניפישוק על-יד ווילנא, עלה ארצה
בשנת תרס"ד ונפטר בירושלים ביום יא מנחם-אב תרס"ז (1907).
בשנת תרכ"ב (1862) קיבל עליו את הרבנות בפטרבורג וכיהן בתפקיד זה
שש-עשרה שנה. בשנת תרל"ח (1878) התפטר ממשרת הרבנות בפטרבורג והת-
יישב בקובנה. בירושלים שימש מנהל כולל ליטא וזאמוט ואחר-כך ראש "הוועד
הכללי" של הכוללים.
פרטים ביוגרפיים: דב כץ, תנועת המוסר, כרך שני, מהדורה שנייה, תל-אביב
תש"ד, עמ' 220—273; הרב ש. ב. שולמן, לזכרו של מרן הגר"י בלור זצוק"ל —
תבונה, שנה א (תש"א), עמ' קלא—קלד.

ס פ ר י ו

ס פ ר י י צ ח ק כולל שאלות ותשובות וחקירות שונות מאשר חנני
אלהים בימי עלומי חברתנו בעז"ה יצחק בלאזער בלאאמו"ר הרב כו' מו"ה
שלמה זצלה"ה מוויילנא. ווילנא בדפוס ר' יהודה ליב בן המחוקק מו"ה אליעזר
ליפמאן מ"ץ נ"י. שנת תרמ"א לפ"ק. 20, 206 עמוד.

עמ' 4: "הסכמות הגאונים" ר' שלמה קלוגר, בראדי כד בטבת תרכ"ח; ר' יוסף שאול הלוי נאטינזאהן, לבוב ערב ראש חודש סיון תרכ"ז.

ספר פרי יצחק חלק שני כולל שאלות ותשובות, וחקירות שונות בהלכה. הכינו וגם חקרו הרב הגאון הגדול צדיק ונשגב שמו מרן יצחק בלאזער זצ"ל. מלפנים רב בעה"מ פעטרבורג, ומנכ"כ בעה"ק ירושלם ת"ו בעה"מ שו"ת פרי יצחק ח"א, וס' אור ישראל. נערך ונסדר על ידי חוקי' יוסף י' מישקאווסקי חתן הגאון המחבר זצ"ל. הוצאת הרבנית מרת חיה בלאזער ת"י. עה"ק ירושלם תובב"א תרע"ג. בדפוס סאלאמאן. 2°. צ, יד דף.

דף ב, ב: איגרת ר' חיים עוזר גראדנענסקי, ווילנא כח בטבת תרע"ג. דף פג—צ: קונטרס אחרון הערות... חתן הגאון המחבר זצ"ל חזקיהו יוסף י' מישקאווסקי. דף א—יד: קונטרס ענף פרי כולל הערות והארות בדברי הס' פרי יצחק... מאתי משה... שאצקעס.

ספר אור ישראל כולל קבוצת מכתבים ומאמרים שונים להלחיב הלבבות ליראת ה' וללימוד היראה והמוסר כתובים בכתי"ק כ"ק אדמו"ר הרב הגאון הגדול רשכבה"ג החסיד והענין אור עולם המפורסם בכל קצוי ארץ מרנא ורבנא ישראל ליבקין מסאלאנט זצוקלה"ה. ונלוו להם מאמר על דבר לימוד היראה והמוסר יכונה בשם שערי אור. קצות דרכי אדמו"ר והילוכו בקדושה בשם נתיבות אור. מאמרים שונים ביראת ה' ודרכי התשובה יכונה בשם כוכבי אור. כל אלה חוברו יחדיו מאתי תלמידו יצחק בהרב מוהר"ש בלאזער מלפנים רב בעיר המלוכה פעטרבורג. ווילנא בדפוס ר' יהודא ליב מ"ץ נ"י... שנת תר"ס לפ"ק. 4°. 184 עמוד. מהדורה שנייה, בילגורייא תר"פ.

מהדורה שלישית (תצלום), שנגהי שנת תש"ד לפ"ק. 8°. 15—38, [10] עמוד. העמודים האחרונים מכילים את המאמר "בענין חיזוק לומדי תורתנו הקדושה" של ר' ישראל מסאלאנט ו"כתבי הצדיק רבי יוסף זונדל מסלאנט ז"ל". מהדורה רביעית, תצלום, בהוצאת אבנר, [מינכן תש"ז]: עיין גם: אור ישראל... הוצ' "תל תלפיות" בסיוע מוסד הרב קוק... ירושל' לים תש"ו. 8°. פ עמ'.

פניני מוסר. הנאמן, תל-אביב, שנה י (תשי"ח), גליון ח (פ), עמ' 21.

בלאך, אברהם יצחק ב"ר יוסף לייב: 45

רבה האחרון של טעלו וראש הישיבה. נולד בשנת תר"ן בטעלו והוצא להורג ביום כ בתמוז תש"א. עיין עליו: אלה אזכרה, כרך ראשון, ניו-יורק תשט"ז. עמ' 26—33.

בלאך, אליהו מאיר: 45

מראשי ישיבת טעלו. עזב את טעלו בראש חודש אלול ת"ש (1940) ונמלט לאר-

צות הברית. הקים שם (1941), יחד עם גיסו ר' חיים מאיר כ"ץ, ישיבת טעלו. יד ושם לישיבה שנחרבה. נפטר בארצות הברית. עיין: הרב אליהו מאיר בלאך, די טעלזער ישיבה—ליטע, עמ' 623—630. בראש "שעורי דעת" של ר' יוסף יהודה לייב בלאך, ניו-יורק תש"ט. נדפס מאמרו "דרכה של תורה".

בלאך, זלמן: 45

מראשי ישיבת טעלו (מנהל רוחני). נולד בטעלו בשנת תרמ"ה [לפי נוסח אחר: תרמ"ז] והוצא להורג ביום כ בתמוז תש"א.

בלאך, חיים יצחק ב"ר חנוך זונדל הכהן: 45

נולד בפלונגיאן ביום כא בתשרי תרכ"ה. בשנים תרנ"ד—תרנ"ח שימש ראש ישיבה בעירו. בשנת תרנ"ח נתמנה רב בפלונגיאן ולאחר שנים מספר (תרס"ב) נתמנה רב בעיר בויסק. בשנות מלחמת העולם הראשונה נדד ברוסיה ובשנת תר"פ חזר לבויסק. בשנת תרפ"ב היגר לארצות הברית ונתמנה רב בדזשורזי סיטי. שימש נשיא הכבוד של אגודת הרבנים דארצות הברית וקאנאדה. נפטר ביום ז באדר שני תש"ח.

ספריו

ספר חידושי הריטב"א על מסכתא מועד קטן עם הערות, תיקונים ומראה מקומות בשם דברי חיב"ה... ספר ראשון. מאת חיים יצחק הכהן בלאך... ניו-יארק תרצ"ה. 8°. 28, קנו, 16 עמוד.

ספר חידושי הריטב"א עם הגהות כור לזהב על מסכתא מגילה עם הערות, תיקונים ומראה מקומות... ספר שני... ניו-יארק תרצ"ו. 8°. 14, קע, [6] עמוד.

ספר חידושי הריטב"א על מסכתא מכות עם הערות תיקונים ומראה מקומות בשם דברי חיב"ה. ספר שלישי. מאת חיים יצחק הכהן בלאך מלפנים אב"ד דפאלאנגען, ליטוי, בויסק, לאטביא, וכעת אב"ד דזשורזי סיטי, נודו"ש. ניו-יורק תרצ"ט. 8°. 12, רסז, 7 עמוד.

קובץ כללים, באיזו אופנים אין כל בית דין גזור גזרה וכללים בדין שאין ב"ד יכול לבטל דברי בית דין חברו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה בדין ובמניין. דזשורזי סיטי תרצ"ד. 4°. 8 עמוד [נדפס גם בתוך: חידושי הריטב"א על מס' מועד קטן].

ספר דברי חיב"ה מכיל חלק מ"שעורי הלכה", שהגיד המחבר בישיבה דעיר פלונגיאן—פלך קאוונא. מאת הרב חיים יצחק הכהן בלאך מלפנים אב"ד דפאלאנגען... בויסק... וכעת אב"ד דזשורזי סיטי, נודו. מחבר "דברי חיב"ה" על חידושי הריטב"א מו"ק, מגלה ומכות. ניו-יארק תש"א. 8°. [12], קט עמוד.

בטיב גיטין וקדושין.

תלפיות, שנה ב (תש"ה—תש"ו), חוב' ג—ד, עמ' 322—332.

אגרת הערות בענין גירות ונשואין אזרחיים.

תלפיות, שנה ב (תש"ה—תש"ו), חוב' ג—ד, עמ' 454—455.

בלאך, יוסף יהודה לייב ב"ר מרדכי: 45, 95

נולד בשנת תרי"ט בראסיין ונפטר ביום ז במרחשון תר"ץ (1930). חתנו של ר' אליעזר גארדאן. בשנת תרמ"ד (1884) נתמנה ראש ישיבת טעלו. בשנת תרס"ב נתמנה רב בווארנע (ווארנה) ובשנת תרס"ד בשאדעווע (שאדובה). בשנת תרע"א (1911), אחר פטירת חותנו, נתמנה אב בית דין וממלא מקומו בישיבה בטעלו.

חלק משיחותיו בישיבת טעלו כונסו בספר:

שעורי דעת מאת אדמו"ר הגאון מרן יוסף יהודה לייב בלאך זצוק"ל אב"ד ור"מ דטלו. הוצאת "נצח" תל-אביב. פ. פלדהיים. ניו-יורק תש"ט. 216 עמוד. בראש הספר מאמר "דרכה של תורה" מאת הרב אלי' מאיר בלאך, ר"מ בישיבה הק' דטלו-קליוולאנד.

שעורי דעת... חלק שני. הוצאת "נצח" תל-אביב תשי"ג. 8. רטו עמוד. שעורי דעת... חלק שלישי... תל-אביב תש"ז. 8. קעו עמוד.

שעורי הלכה מאת אדמו"ר הגאון מרן יוסף יהודה לייב בלאך זצוק"ל אב"ד ור"מ טלו. חלק ראשון. הוצאת "נצח" תל-אביב תשי"ח. 2. ר עמודים.

בראש הספר "דברים אחדים מאת חתנו של הגאון המחבר זצוק"ל", חיים מרדכי קטין.

כל ישראל ערבים זה בזה. תבונה, שנה ז (תש"ז). עמ' יג—יח.

שבח ולדות. שם, שם, עמ' יח—כב.

בעליצקי (ביליצקי), יצחק אריה ב"ר תנחום גרשון: 29

נולד בשנת תרמ"ג ונפטר ביום כא [לפי נוסח אחר: טז] באלול, בשנת תרס"ז נתמנה רב ביעזנא. פלך ווילנא. מכאן עבר, בשנת תרפ"א, למאלאט.

פירסם חידושי-תורה ב"שערי ציון", שנה ט (תרפ"ט), חוב' ג—ד (בענין ב שבותים).

בעליצקי, נטע ב"ר יצחק אריה: 29

רבה האחרון של מאלאט. נולד בשנת תרס"ה ביעזנא (יעזנע). פלך ווילנא. הוצא להורג בחודש מנחם-אב תש"א באוטיאן, בן לג.

בענגיס, זעליג ראובן ב"ר צבי הירש: 79

נולד בשניפישווק על-יד ווילנא ביום יא בסיון תרכ"ה, עלה ארצה בשנת תרצ"ח ונפטר בירושלים באסרו חג של שבועות תשי"ג. חתנו של רבי חיים צבי ברודא. רבה של זאגר. שימש ברבנות בבאדקי (תרנ"ד—). סמאליענסק (תרע"ה)—תרפ"א, קלואריעא (תרפ"א—תרצ"ז). ביום ד בתשרי תרצ"ח הגיע לירושלים ונתמנה רב של "אגודת ישראל".

ספריו

ספר לפלגות ראובן הפותח והחותם כל מסכתות הש"ס בחילוקא דרבנן ומחבר סוף כל מסכת לראשיתה או למסכת הסמוכה לה כפי סדר הש"ס ומקשרן אחת לאחת בפלפול של הלכה ואגדה בדרך ישר ונפלא. בדברים נכונים וערבים. נחמדים וטובים בע"ה. חובר מאתי זעליג ראובן בלאאמור צבי בענגיס זללה"ה אבד"ק באדקי. חלק ראשון על מסכת ברכות וכל סדר מועד... פיעטרקוב אצל ר' נתן נטע נ"י קראנענבערג שנת תרס"ז לפ"ק. 4. 132 עמוד.

מהדורה שנייה: ריגא תרצ"ט. 16, 141 עמוד.

מהדורה שלישית: ספר לפלגות ראובן... חובר מאתי זעליג ראובן בלאאמור צבי זללה"ה בענגיס ראב"ד לעדת החרדים ור"מ בישיבת אהל משה פעה"ק ירושלים תובב"א. מלפנים אבד"ק קלואריעא מדינת ליטא ואבד"ק סמאליענסק ואבד"ק באדקי פלך גראדנא. חלק ראשון על סיום הש"ס בתור התחלה למ' ברכות ולסיום מ' ברכות וכן לכל סדר מועד והתחלה לס' נשים. תוצאה שלישית. עיה"ק ירושלים תובב"א [תש"ב]. דפוס בית יתומים דיסקין. 2. [4] 164 עמוד.

ספר לפלגות ראובן... חלק שני על כל סדר נשים. בילגורייא תר"ע. מהדורה שנייה: ספר לפלגות ראובן... חלק שני על כל סדר נשים. נדפס לראשונה בבילגורייא (פלך לובלין) בשנת עת"ר לפ"ק ועתה נדפס בהוצאה שני עם הרבה הוספות ותקונים שנת השת"א [=תש"א] בעיה"ק ירושלים תובב"א. דפוס "חירב" בבית היתומים דיסקין. 2. [2] 10, 5—26, 106 עמוד.

ספר לפלגות ראובן... חלק שלישי על כל סדר נזיקין... פיעטרקוב תרע"ג. 2. 13, 107 דף.

מהדורה שנייה: ספר לפלגות ראובן... חובר מאתי זעליג ראובן בלאאמור צבי בענגיס זללה"ה אבד"ק קלואריעא. חלק שלישי על כל סדר נזיקין. הוצאה שניה. הובא לאור על ידי הגאון האדיר ר' אליעזר זילבר נר"ו הרב לאגה"ק סינסינעטי. הוצאת "אום" ניו יורק שנת תש"ח. 2. 26, 214 עמוד [תצלום של דפוס ראשון].

ספר לפלגות ראובן... חובר מאתי זעליג ראובן בלאאמור צבי בענגיס אבד"ק קלואריעא מדינת ליטא, ומלפנים אבד"ק סמאליענסק ואבד"ק באדקי פלך גראדנא. חלק רביעי על כל סדר קדשים ונדה. ברלין בדפוס "ספר" שנת "תמהר גאלה" [=תרפ"ד] לפ"ק. 2. 284 עמוד.

ספר לפלגות ראובן חלק חמישי על ש"ס משנה... קיידן תרצ"ב. 20.
24, 132 עמוד.

מהדורה שנייה: ספר לפלגות ראובן, חלק חמישי... נדפס בפעם הראשונה בקיידן שנת תרצ"ב וכעת נדפס תוצאה שניה פעיה"ק ירושלים ת"ו בשנת תשי"ג לפ"ק. בדפוס "חורב" מאה שערים ירושלים. 20, 25, 135—2, [5] עמוד.

ספר לפלגות ראובן חלק ששי על הרי"ף והר"ן מסכת חולין ובסופו קונטרס ליקוטים והערות בעזה"י, חובר מאתי זעליג ראובן בלאאמו"ר צבי בענגיס ראב"ד לעדת החרדים ור"מ בישיבת אהל משה פעיה"ק ירושלים תובב"א ומלפנים אב"ד בעיר קלואריעא מדינת ליטא ואבד"ק סמאל-יענסק ואבד"ק באדקי פלך גראדנא. פעיה"ק ירושלים תובב"א שנת תרנ"ן [=ת"ש] בדפוס ה"ר חיים נ"י בהר"ש הלוי ז"ל צוקרמן. 20, [2] 24 עמוד, עז דף.

בער, פישל: 145

ממשכילי ראסיין.

בערגמאן, דובער: 15

נולד בשנת תרמ"א בלומז'ה. שימש רב בסעמעלישאק ובסטאקלישאק. הוצא להורג בחודש מנחם-אב תש"א.

בערענשטיין, יהודה לייב: 23

רבה האחרון של בירו. נולד בשנת תרמ"ז במינסק והוצא להורג בתמוז תש"א. בן נד. תצלומו ב"ליטע", עמ' 1587.

ברוידא, צבי הירש: 137

שימש תחילה רב באלסיאד ואחר-כך בסאלאנט. בין תלמידיו נמנים: ר' ישראל ליפקין מסאלאנט ור' אלכסנדר משה לפידות.

ברוידע, אלתר: 29

מראשי ישיבת ווילקאמיר. נולד שם בשנת תרנ"ט והוצא להורג בחודש מנחם-אב תש"א.

ברוכוב (בארוכאוו), אבא יעקב הכהן ב"ר יחיאל מיכל: 95

נולד בטבת תר"ח (1848) בדארשינישאק (פלך ווילנא), עלה ארצה בשנת תרפ"ד (1923) ונפטר בירושלים ביום ה באייר תרצ"ו (1936).

שימש ברבנות בכמה קהילות: מאיישעגאלא, פלך קובנה (תרל"ג—תרמ"ו), קופישאק (תרמ"ז—תרמ"ט), וועקשנה (תר"ן—תרס"א), פולוצק (תרס"א—תרס"ג), וואלקאוויסק (תרס"ג—תרפ"ד).

ספריו

ספר חבל יעקב כולל שאלות ותשובות ובאורי ענינים בהלכות שליחות והצר וקנינים הנוגע לחלק חשן משפט. מאתי אבא יעקב בא"א מו"ה יחיאל מיכל הכהן הכונה בק"ק מאיישעגאלא יצ"ו. ווילנא בדפוס ר' יהודה לייב בן המחוקק מו"ה אליעזר ליפמאן מ"ץ נ"י. שנת כ"י אתה תא"ר גרי [תרמ"א—1881] לפ"ק. 40, 134 עמוד.

שאלות ותשובות חבל יעקב כולל באורי ענינים בהלכות שליחות חצר וקנינים ובהרבה סוגיות מפורטות בשני חלקים חלק א: תוצאה שניה בהוספות [מאשר נדפס בשנת תרמ"א בוויילנה] חלק ב: שלא ראה עדנה אור והיה בכתובים עד עתה. מאתי אבא יעקב בא"א יחיאל מיכל הכהן בארוכאוו חונה בק"ק ווילקא-וויסק ומלפנים בק"ק מיישעגאלא, קופישאק, וועקשנע, פאלאצק, ווילנא תרפ"ג לפ"ק. בדפוס ב. ציונסאן ושותפיו... 40, [2] XIV, קיח דף.

הוספות ומלואים השמטות ותקוני טעויות לספר חבל יעקב ב"ח שזכיתי להו"ל בוויילנא בשנת תרפ"ג מאתי אבא יעקב בא"א יחיאל מיכל הכהן ברוכוב מלפנים חונה בק"ק וואלקאוויסק, פולוצק ושאר עיירות בליטא וזכיתי לעלות לאה"ק ולשבת בירושלם עה"ק תובב"א. [ירושלים תרצ"ב]. 40, י דף.

ספר חבל יעקב [על חשן משפט, עם הלכות פסח מרי"ט אלגאזי, ועוד]. ירושלם תרצ"ו. 80, 130 עמוד.

ספר חבל יעקב [על סוגיות הש"ס ודברי הפוסקים]. ירושלם תרצ"ו. 40, 131 עמוד.

פירסם חידושי תורה ב"שערי ציון" שיצא בירושלים. עיין: שערי ציון, שנה י (תר"ץ), חוב' א—ד: בענין קניני הגט; שם, שנה יג (תרצ"ג), חוב' א—ג, כסלו—שבט, עמ' כ—כא: תפארת ישראל (על ר' ישראל [ליפקין] מסאלאנט); שנה יד (תרצ"ד), חוב' א—ג, ד—ו, תשרי—כסלו, טבת—אדר: ישוב לפסקי הרמב"ם.

ברייט-ליפמאן, זבולון לייב ב"ר יום טוב ליפמאן: 46

שימש רב בכמה ערים: רשונישוק, גודלבה, פיליפובה, קראזש ופלונגיאן. בקה"ל פלונגיאן שימש למעלה מעשרים שנה ושם מנוחתו. פעולותיו וספריו של ר' צבי הירש קאלישער לשם יישוב ארץ-ישראל השפיעו עליו השפעה מרובה.

ברלין, חיים ב"ר יצחק מוולוז'ין: 15, 29, 137

תלמיד הגאון מוויילנא ובעל "שאגת אריה" ומייסד ישיבת וולוז'ין. נולד בוולוז'ין ביום ז בסיון (שני לחג השבועות) תק"ט ונפטר שם ביום יד בסיון תקפ"א. שימש גם תקופה קצרה רב בוויילקאמיר.

יראת ה' לחיים. קונטרסים מכתבי קודש של הגאון אמתי המפורסם בתורתו וצדקתו ומעשיו המכריזים עליו, פאר הדור ומופתו, חסיד ועניו, כקש"ת מו"ר חיים נ"ע האב"ד ור"מ דק"ק וולאזין, אשר יקרא כהתימתו בכתיבתו, בשם נפש החיים... ווילנא והוראדנא ע"י השותפים ה"ה הרבני וכו' מהו' מנחם מן במהו' ברוך ז"ל, וה"ה הרבני וכו' מהו' שמחה זימל במהו' מנחם נחום ז"ל, בשנת תקפ"ד לפ"ק, 40, [6], יו"ט, ה' יז דף.

בראש הספר הסכמות מאת ר' שאול ב"ר יוסף, ווילנא טו"ב סיון תקפ"ד; ר' אברהם אבלי ב"ר שלמה, טו בסיון תקפ"ד. "הקדמת בן מרן הגאון המחבר נ"ע", ר' יצחק, בה מספר על תולדותיו של אביו; דברי כבוד אחי... מ' יוסף. מהדורה שנייה: ...ועתה נדפס פעם שני בוילנא ע"י ר' מנחם מן במהו' ברוך ז"ל, ור' שמחה זימל במהו' מנחם נחום ז"ל, שנת תקצ"ו לפ"ק, 40. 126 עמוד.

מהדורה שלישית: קניגסברג ת"ר. מהדורה רביעית: קניגסברג תר"ך. 126 עמוד. מהדורה חמישית: קניגסברג תרכ"א. 126 עמוד. מהדורה ששית: שטעטטין תרכ"ז. 12, 127 עמוד. מהדורה שביעית: ווילנא תרל"ד. 80, 50 דף. מהדורה שמינית: ועתה נדפס פעם רביעי (!) ע"י הצעיר שלום אליעזר ב"ר ישראל ז"ל המכונה ראגאזין רב ומו"צ בבהמ"ד ישיבת הגאון החסיד רבנו אליהו מוילנא זצוק"ל... ברוקלין, נ. י. [תש"ד]. 40. תצלום. בראש הספר "הקדמת המו"ל". מהדורה תשיעית, תצלום, שנגהי שנת תש"ד לפ"ק. יחד עם רוח חיים. 80, 126, 82 עמוד.

פעולת צדיק לחיים. ביאור על מסכת אבות מאת הגאון הגדול, מאור הגולה, צדיק יסוד עולם, רב פעלים לתורה ולתעודה, המפורסם בקצוי תבל, מו"ר מ' חיים נ"ע, אב"ד ור"מ דק"ק וולאזין. ונקרא בשם רוח חיים כשם הניתן לו מפי צדיק נבחר, כבוד בנו הגאון המפורסם, נר ישראל, ועומד למשגב, חכם הכולל, פאר עמו, מו"ר יצחק נ"ע, אב"ד ור"מ דק"ק וולאזין... ונלוה לזה מעט מהרבה מביאור הנקרא בשם מעיני יהושע מכבוד חתן בנו יחידו, הרב וכו' בישראל גדול שמו, מו"ר יהושע העשיל נ"י בהרה"ג הצדיק מוה' אלי' זאב זצ"ל הלוי מוילנא. וכן קונטרס בשם מצפה יהושע מהרב כו' הנ"ל. ווילנא בדפוס ר' יוסף ראובן ב"ר מנחם מן ראם שנת... [תרי"ט] לפ"ק, 40, 82 עמוד.

בראש הספר מכתבים הסכמות מאת ר' אברהם שמחה ב"ר נחמן, מסטיסלאוו כסלו תרי"ט; ר' יצחק אביגדור, קאוונא כד באלול תרי"ג; ר' ישראל מסלאנט, קאוונא כ באלול תרי"ג. ו"ראש דבר" מאת ר' אליה שלמה זלמן ב"ר יצחק מוולאזין, נכד המחבר.

מהדורה שנייה, בהוספת פירוש הגר"א: ירושלם תרס"ג. 80, 40 עמוד. מהדורה שלישית: שנגהי תש"ד. תצלום. 80. (עיין למעלה, נפש החיים).

"רוח חיים" על פרק קניין תורה (שנו חכמים) נדפס גם במשניות, ווילנא. מסכת שקלים מן תלמוד ירושלמי עם הגהות אשר הגיה רבינו... אליהו מוילנא [עם הקדמה מאת ר' חיים ברלין מוולוז'ין]. שטעטטין תרכ"ג. 20, 24 דף.

ש ע ר י ר ח מ י מ, ה"ר אליהו מוילנא, הנהגות ודינים שקבלו ממנו תל-מידיו ה"ר חיים ברלין מוולוז'ין וה"ר אברהם דאנציג, ווילנא תרל"א. 80, 58 דף. נ ע י מ ה ק ד ו ש ה, עם דרושים מה"ר חיים ברלין, ווילנא תרל"ב. 80, 46 דף.

שאלות ותשובות חוט המשולש והם מהגאון האמתי המפורסם בתורתו וצדקתו ומעשיו המכריזים עליו, פאר הדור ומופתו, חסיד ועניו, כש"ת מו"ה חיים נ"ע האב"ד ור"מ דק"ק וולאזין ומחתנו הגאון הגדול מו"ה הלל נ"ע מו"צ דק"ק הוראדנא. ומנכדו הגאון המפורסם מו"ה אליעזר יצחק נ"ע אב"ד ור"מ דק"ק וולאזין, בהגאון מו"ה הלל הנ"ל. ווילנא בדפוס ר' יהודה ליב בן המחוקק מו"ה אליעזר ליפמאן מ"ץ נ"י. שנת... [=תרמ"ב] לפ"ק, 20, [2], XVIII, 292 עמוד.

ד ר ש ת מהר"ה זצ"ל. מה שדרש ביום א דסליחות בשנת תקע"ב הרב... מוה' חיים זצללה"ה אב"ד ור"מ דק"ק וולאזין זיע"א. נדפס על-ידי ר' יצחק מאלצאן בתוך "אסף מאמרי מוסר וחכמה", ווארשא תרנ"ו, שם תרנ"ה. לפני הוצאה רביעית.

כתבי הגר"א מוילנא והגר"ח מוולוז'ין זצ"ל שלא נדפסו עד היום ונמצאו בכתבות יד תלמידים ר' יוסף זונדל — נדפסו בתוך: הצדיק ר' יוסף זונדל מסלאנט ורבותיו, מאת אליעזר רבלין, ירושלם תרפ"ז.

פשטים מרבנו חיים מוולוז'ין זללה"ה.

תבונה שנה ח (תש"ח), עמ' מח—ג, גה—גז, סג.

הנהגות קצת ואיזה פירושים מרבנו חיים מוולוז'ין זללה"ה.

תבונה שנה ח (תש"ח), עמ' סט—ע.

ברקוביץ, נתן: 137

ממדריכי "תפארת בחורים" בסאלאנט.

גאלדין, ישראל ב"ר יצחק: 15

נולד בשנת תר"ל. חתנו של ר' צבי הירש דירעקטאר, רבה של מסטיסלאוו. בשנת תרנ"ט נתמנה רב בעיר לאפי, פלך לומז'ה, ואחר-כך בעיר סערהיא.

גאלין, אהרן: 123

מרבני קיידאן. חתנו של ר' שלמה פיינזילבער, רבה האחרון של קיידאן. הוצא להורג.

גדול ראשי הישיבות בליטא. נולד בשנת תר"א בכפר צורניאן על-יד העיירה סוויר הסמוכה לעיר שווינצייני, בסביבת ווילנא. לאחר ששימש בקובנה שלושה חדשים מורה-צדק שלא על מנת לקבל פרס נתמנה, בשנת תרל"ד, רב בעיר קעלם. ייסד כאן ישיבה ורבים התלמידים שנהרו אליו. לאחר שישב בקעלם כעשר שנים נתמנה רב בסלובודקה. ישב כאן חצי שנה ונתמנה רב וראש-ישיבה בטעלז, תפקיד שמלא אותו במשך שלושים שנה ויותר. בשנת תרס"ז שלחו לו כתב-רבנות מירושלים והתחיל מתכונן לנסיעתו, אבל רופאיו קבעו, ששיבתה של ירושלים מסוכנת לבריאותו (הוא סבל ממחלת-לב). בשנת תר"ע יצא ללונדון לאסוף כסף בשביל ישיבתו, שהיתה אז במצוקה גדולה, אבל כאן נקפד פתיל-חייו. מוצאי שבת, ד באדר תר"ע. נקבר בחלקה מיוחדת בבית הקברות של לונדון שאין קוברים בה אחר והקימו על קברו אוהל מיוחד, שנר-תמיד דולק בו עד היום הזה.

ספריו

ספר תשובות רבי אליעזר חלק ראשון אשר השיב בעומק עיונו. גודל פלפולו ורוב חריפותו. לשואליו בדבר ד' הלכה למעשה. רבינו הגדול הגאון האמיתי. שר התורה ועמוד היראה. ארי שבחבורה. פאר הדור והדרו. גדול מרבן שמו מהר"ר אליעזר בהר"ר אברהם שמואל גארדאן זצלה"ה, שהי' אב"ד ור"מ בטעלז ובהישיבה הגדולה אשר יסד שמה, דלה והשקה לעדרים והעמיד תלמידים הרבה לאלפים אשר מימיו שתו ויצאו ללמד את העם דעת ויהי' למורי ולמאורי ישראל בכל אפסי ארץ. פיעטרקוב בדפוס של הרבני וכו' מו"ה ר' מרדכי צעדערבוים נ"י שנת תרע"ג... 1913. 20. 194 עמוד.

ספר תשובות רבי אליעזר חלק ראשון... הוצאה שניה. ניו-יורק—קליבלנד. כ תמוז תש"ט. יום הזכרון לקדושי ישיבת טעלז הי"ד. המו"ל הרב אליעזר בהגר"ז שליט"א סורוצקין נכד מרן רבנו המחבר זצוק"ל. 20. [4]. 194. [26] עמוד.

בסוף הספר: "חורבן ישיבת טלז בטלז" מאת ר' אליעזר סורוצקין; ואלה שמות מרנן ורבנן, ראשי ותלמידי הישיבה הקדושה בטלז... שנהרגו...

תשובה ארוכה לר' חיים חזקי' מדיני, בעל שדי חמד, מובאת ב"שדי חמד", כרך י, ברוקלין תשי"ג, עמ' 3890—3905.

ב"הקדמת המו"ל" של "תשובות רבי אליעזר" שנדפסו בניו-יורק, מסופר, שקודם פרוץ המלחמה אסף ר' אייזיק הירשוביץ שאלות ותשובות של ר' אליעזר גארדאן ומסרן לדפוס בקיידאן. הספר נקרא "שו"ת וחיידושי ר' אליעזר". ר"א הירשוביץ נהרג על קידוש השם, בשלהי תמוז תש"א, והספר נשרף יחד עם כל כתבי הקודש, אך טופס אחד הימנו נתגלגל למדינה אחת מארצות המזרח הרחוק והגיע לר' אליעזר סורוצקין, האומר להדפיסו שנית.

חבר מועצת הזקנים בגיטו קובנה. מקודם שימש חבר הנהלת הוועד הלאומי ליהודי ליטא. חבר הנשיאות של ועידות הקהילות, חבר הסיים (הפארלאמנט) הליטאי, חבר הוועד (החשאי) להגנה על זכויות היהודים בשנים האחרונות למשטרו של סמטונה, ועוד. חיבר ספר על גיטו קובנה, שעומד לצאת בקרוב.

גוטמאן, אליעזר: 162

רבה הראשון של קעלם. נולד בפלונגיאן בשנת תקל"ב (1772), בשנת תק"ע (1810), בערך, נתמנה רבה של קעלם ונפטר ביום ו בניסן תקצ"א (1831).

גולד (קראווצינסקי), יעקב מאיר ב"ר אברהם מרדכי: 79

נולד בשנת תרכ"ח בעיר גראייבו ונפטר ביום כ בכסלו תרע"ד. בשנת תרנ"ו נתמנה רב בעיר איזבלין, פלך הוראדנא. משם עבר לקאפוליא ומקאפוליא למר-יאמפול. אביו של הרב זאב גולד.

גולדברג, יעקב: 116

חבר מועצת הזקנים בגיטו קובנה.

גולומב, אברהם: 116

חבר מועצת הזקנים בגיטו קובנה.

גורדון, יהודה ליב (יל"ג) ב"ר אשר: 29, 95

מגדולי המשוררים העברים. נולד בוויילנא ביום כא בכסלו תקצ"א (1830). בשנת תרי"ג (1853) קיבל משרת-מורה בבית הספר העברי הממשלתי, שנפתח אז בעיר פוניביוז. מפוניביוז בא — ביום ז במרחשון תרכ"א — לשאבלי. בטבת תרכ"ו בא לטעלז וביום יח בסיון תרל"ב (1872) עבר לפטרבורג, שישב בה ישיבת-קבע עד יום מותו, ערב שבת כד באלול תרנ"ב (16 בספטמבר 1892) והובל לקברות ביום כו באלול.

ביוגרפיה מפורטת: יוסף קלוזנר, היסטוריה של הספרות העברית החדשה, כרך ד, ירושלים תש"ב, עמ' 353—548.

גוריון, משה יואל ב"ר מאיר שלום הכהן: 95

מרבני אניקשט. חיבר: שאלות ותשובות ראשי בשמים אשר השיב לשור-אליו דבר ה' זו הלכה בארבעה חלקי השלחן ערוך. הרב הגאון האמיתי פ"ה כש"ת מו"ה משה יואל הכהן גוריון נ"י החונה בק"ק אניקסט יצ"ו. יצא לאור על ידי בנו ותלמידו שמרי' הכהן גוריון בהרב המחבר נ"י. ווילנא בדפוס ר' יהודה ליב בן המחזק מו"ה אליעזר ליפמאן מ"ץ נ"י. שנת תרמ"ד לפ"ק. 20. 356 עמוד.

גינצבורג, נחום ברוך ב"ר צמח דוד: 104

נולד בשנת תרמ"ב בפוניבז' והוצא להורג בחודש מנחם-אב תש"א. רבה האחרון של יאנאווא (יאנובה). מקודם שימש ברבנות באופינא (משנת תרס"ג), וירדן וקיבארט (עד שנת תר"ץ). בתקופת חייו האחרונה שימש יושב-ראש אגודת הרבנים בליטא. עיין עליו: אלה אזכרה, כרך שני, ניו-יורק תשי"ז, עמ' 149—152.

ספריו

ספר מקור ברוך; חקירות, הערות, הארות, באורי סוגיות, ובהלכות חמורות בד' הרמב"ם ז"ל בעניני קדשים וטהרות, וכעת יצא לאור בעזה"י חלק א מאת נחום ברוך בלא"א מו"ה צמח דוד ז"ל גינצבורג אב"ד דק"ק קיבארט (ליטא). תפר"ח. דפוס מובשוביץ וכהן, בקידן (ליטא). 2°. 132, [4] עמוד.

ספר מקור ברוך חלק שני חקרי הלכות ובאורי ענינים בסדר קדשים ועוד מאת נחום ברוך בלא"א מו"ה צמח דוד זלה"ה גינצבורג אב"ד דק"ק יאנאווא במדינת ליטא. פיעטרקוב בדפוס ר' חנוך העניך בה"ר ישעי' זאב נ"י פאלמאן שנת תרצ"א לפ"ק. 2°, [2], 122, [2] עמוד. בדבריו "אל הקורא" מודיע המחבר, שגם בחלק זה הוא "מוציא לאור כמה דברים יקרים מהגאון האמתי מאור הגולה שר התורה אדמו"ר מרן ר' יצחק יעקב ראבינאוויץ זצ"ל הגאב"ד ור"מ דק"ק פאניוועז ועוד" וגם "כמה דברים מהגאון האמתי ארי שבחבורה המפורסם כקש"ת ר' ארי' ליב רובין שליט"א הגאב"ד ק"וילקומיר".

כן פירסם חידושי-תורה ב"שערי ציון" שיצא בירושלים; שנה ט (תרפ"ט), חוב' י—יא, סיון—תמוז (קרנן פסח); שנה יא (תרצ"א), חוב' א—ג, תשרי—כסלו (תשובה כהלכה). וב"כנסת ישראל" של תלמידי סלבודקה: אדר תרצ"ט (כפות תמרים). עיין גם שם, חוב' סיון תרצ"ט.

גפן, יצחק אליהו: 46

מרבני ריטעווע (ריטאווע, ריטובה).

גראדינסקי, אברהם ב"ר יצחק: 104

מראשי ישיבת "כנסת ישראל" בויליאמפול-סלבודקה (מנהל-רוחני). נולד בשנת תרמ"ד (1884) בווארשה. חתנו של ר' דוב צבי העליר. עלה ארצה כדי לסייע בייסודה של ישיבת חברון (תרפ"ד או תרפ"ה) וכשנסודה התגלה כאן בכל כוחו ואונו. חזר אחר-כך לסלבודקה. נשרף על-ידי הנאצים, יחד עם תלמידי

ישיבת סלבודקה, בגיטו קובנה, ביום כב בתמוז תש"ד (13.7.1944). עיין עליו: אלה אזכרה, כרך ראשון, ניו-יורק תשט"ז, עמ' 17—25; הרב דב כ"ץ, גאון וגבור המוסר — תבונה, שנה ט (תש"ט), עמ' סט—עג, פא—פג.

הוציא יחד עם ר' י"א שער "אור הצפן", שיחותיו והנהגותיו של ר' נתן צבי פינקל (יצאו חמש חוברות, קובנה, כט שבט תרפ"ח — כסלו תרפ"ט).

כמה מהרצאותיו המוסריות נתפרסמו בירחון "כנסת ישראל", שיצא על-ידי הסתדרות תלמידי ישיבת סלבודקה בויליאמפאלע — סלבודקה: תורת החסד (כנסת ישראל, שבט תר"ץ); תורה ותפלה (שם, אדר"א תר"ץ); תורת האמת (שם, ניסן, אייר, תמוז, אלול תר"ץ). תשרי תרצ"ט; שבת ועלי (שם, מרחשון, כסלו, טבת תרצ"ט); דעת (שם, שבט, אדר, ניסן, אייר תרצ"ט); למוד המוסר וחכמת המוסר (סיון, תמוז, מנחם-אב, אלול תרצ"ט, תשרי, מרחשון, כסלו, טבת, שבט ת"ש); דרך העלי' (אדר א, ניסן, אייר ת"ש); תשובה (סיון ת"ש).

עיין גם "ממכתביו", שכתבם אחר מאורעות תרפ"ט בחברון, ב"הנאמן", תל-אביב, שנה ו (תשי"ד), גליון סז—סח, עמ' 7—8. ושם, שנה ג (תשי"ז), גליון כב (אלול): חשבון הנפש והכרת עצמו; שנה ג (תשי"א), גליון כו (תשרי): הכרת עצמו ותיקון המידות.

כן נציין מאמרו החשוב "הנבואה של זמננו" ב"תבונה", שנה ו (תש"ו), עמ' קיג—קטו.

גראסבארד, אברהם אריה לייב ב"ר ברוך: 29

נולד בשנת תרל"א (1871) [לפי נוסח אחר: תרכ"ז] בגאברי פלך קובנה. תחילה שימש ברבנות בפיליפובה, פלך סובאלק, ואחר-כך — משנת תרע"ג — בשירוינט. בשנת תרע"א היה בארץ. עיין עליו: אנציקלופדיה של הציונות הדתית, א, עמ' 571. נשרף בבית הכנסת של שירוינט ביום כז בסיון תש"א.

גראץ, משה: 29

ראש ישיבת ווילקאמיר. נולד שם בשנת תרנ"ה והוצא להורג בחודש מנחם-אב תש"א.

גרין, אליהו אהרן ב"ר חיים מאיר: 37

רבה האחרון של ווילקובישק. נולד בשנת תרל"ה בגרובין והוצא להורג בחודש מנחם-אב תש"א בפילווישאק. תצלומו ב"יהדות לטביה", תל-אביב תשי"ג, עמ' 380.

דוביאנסקי, שמעון: 123

ראש ישיבת קיידאן. ניספה בדאכו. עיין מאמרו "חסד שביראה" שנתפרסם ב"כנסת ישראל", שיצא על-ידי הסת' תלמידי ישיבת סלבודקה, שבט תר"ץ, עמ' 45—48.

נולד ביום ד בתמוז תקצ"ח (1838) בדריססא פלך וויטבסק ונפטר בלוצין (לאט-ביה) ביום ד בתמוז תרפ"ו (1926). ששים שנה שימש בהוראה: תחילה בעיר וויזון (תרכ"ד—תרל"ו) ואחר-כך (תרל"ו—תרפ"ו) בלוצין.

פרטים ביוגרפיים עליו ב"אנציקלופדיה של הציונות הדתית", חלק ראשון, עמ' 626—632, ערך שנכתב על-ידי נכדו, שבתי דניאל (דון-יחיא).

חיבר: ספר אבן שתייה, כולל שאלות ותשובות על ארבעה חלקי שלחן הערוך אשר חנן ה' אותי הצעיר אליעזר דון-יחיא אב"ד בק"ק לוצין ומלפנים אב"ד בוויזון (בפלך קאוונא), בא"מ הרב המאוה"ג מהור"ר שבתי נ"י אב"ד דק"ק דריססא, ווילנא בדפוס ר' אברהם צבי נ"י בהר"ר נחום אליהו זצ"ל קאצינעלינגען בשנת תרנ"ג לפ"ק. 2°. [4], קלה, [1] דף.

על הספר באו הסכמותיהם של ר' יצחק אלחנן ספעקטאר, קובנה יט באלול תרנ"א; ר' שלמה הכהן, ווילנא ט"ב באלול תרנ"א.

ספר טעם מגדים. עיין להלן, ערך דון-יחיא, בן-ציון.

דון-יחיא, בן-ציון ב"ר אליעזר : 1

נולד בוויזון בשנת תרל"א וניספה בימי השואה בלוצין, מנחם-אב תש"א. שימש בהוראה תחילה במארינהוויזויליאקא (תר"ס—תרפ"ו) ואחר-כך (תרפ"ו—תש"א) בלוצין.

פרטים ביוגרפיים נוספים: אנציקלופדיה של הציונות הדתית, חלק ראשון, עמ' 632—637.

ספריו

שלחן ערוך אורח חיים...ועתה נוספו ארבע הוספות: (א) טעם מגדים. עיקר ותמצית דברי הפרי מגדים (להגאון האמתי מוהר"ר יוסף תאומים זצ"ל אבד"ק פ"פ דאדר), בסגנון קל ולשון צחה בתוספות הערות יקרות, מהרב הגאון המובהק מוהר"ר אליעזר דון-יחיא זצ"ל, מחבר הס' אבן שתייה, אבד"ק לוצין יותר מחמשים שנה, מוגה ומסודר על סעיפי השו"ע ומובא לדפוס בפעם הראשונה מתוך כ"ק, ע"י בן הגאון המחבר. (ב) לקוטי מגדים, מאסף גדול של ביאורים בשו"ע או"ח ונו"כ ולקוטי דינים מהרבה ספרי הפוסקים ומפרשי השו"ע ראשונים ואחרונים. (ג) סדר והנהגת הנשאל עם השואל באיסור והיתר וכללים בשו"ע ופוסקים מהגאון האמתי ר' יוסף תאומים זצ"ל...עם הגהות ובאורים "לקוטי מגדים". (ד) בדי השלחן, מפתח מפורט מכל הדינים והענינים שבכל סעיף וסעיף בשו"ע ובבה"ט, בטע"מ ולקו"מ. כל אלה מלוּקט ומסודר, בעזה"שית, ע"י הצעיר בן ציון דון-יחיא חופ"ק לוצין (בן הגאון המחבר "טעם מגדים"). חלק ראשון עד הל' ק"ש (סי' נח). לוצין, לטביא. שנת תרצ"ד לפ"ק. דפוס ר' זאב וואלף בר' אהרן יחזקאל שוער. 2°. [4], 272 עמוד.

שלחן ערוך אורח חיים...ועתה נוספו שלש הוספות: (א) ספר טעם

מגדים. עיקר ותמצית דברי הפרי מגדים (להגאון הגדול מוהר"ר יוסף תאומים זצ"ל אבד"ק פ"פ דאדר), בסגנון קל ולשון צחה בתוספות הערות יקרות, מהרב הגאון המובהק מוה"ר אליעזר דון-יחיא זצ"ל, מחבר הס' "אבן שתייה", אבד"ק לודזא יותר מחמשים שנה (בן הרב הגאון וו"ח ר' שבתי זצ"ל מדריססא). (ב) ספר לקוטי מגדים, מאסף גדול של ביאורים בשו"ע או"ח ונו"כ, ולקוטי דינים מכמה מאות ספרי הפוסקים ומפרשי השו"ע ראשונים ואחרונים, שלקטתי ואספתי וסדרתי, בעזה"שית, בסדר נכון, הצעיר בן ציון דון-יחיא חופ"ק לודזא (לוצין). (בן הגאון המחבר "טעם מגדים"). (ג) קונטרס בדי השלחן, מפתח מפורט מכל הדינים והענינים שבכל סעיף וסעיף בשו"ע, בה"ט, טעם מגדים ולקוטי מגדים, ממני הצעיר בן ציון דון-יחיא חופ"ק לודזא, מחבר הס' "לקוטי מגדים". חלק שני מהל' ק"ש (סימן נח) עד הל' קרה"ת (סי' קלה). לודזא (לוצין), לטביא. שנת תרצ"ט לפ"ק. דפוס ר' זאב וואלף הלוי שוער. 2°. [2], ב, 346, [2] עמודים.

בראש הספר: איגרת הרב אברהם יצחק הכהן קוק ז"ל אל ר' בן-ציון דון-יחיא מיום כט בתשרי תרצ"ה; איגרת הרב זעליג ראובן בענגיס, קאלוואריא, טז בכסלו תרצ"ה.

יחס אבות, קורות המשפחות המיוחסות דון-יחיא, ציוני, אייזנשטאט, זליגמאן, רבינסון, לוי ואחרות, כשלושים במספר, על הרקע של חיי קהילות-ישראל בלאטביה במאות השנים האחרונות.

הספר אבד בימי חורבן קהילת לוצין ולא נשארו הימנו אלא כמה גליונות-דפוס, חלק קטן של הספר, שמחברו שלח אל בני ביתו בארץ-ישראל קודם שהספר יצא בשלימותו. הספר מלא חומר חשוב מפנקסים עתיקים, ספרים וכתבי-עת ומפי שמועה [עייין: אנציקלופדיה של הציונות הדתית, חלק ראשון, ירושלים תשי"ח, עמ' 633—634].

דימאנט, אברהם ב"ר אשר : 145

נולד בשנת תרכ"ג. בשנת תרנ"א נתמנה רב ביורבורג. פירסם חידושי תורה ב"שערי ציון" הירושלמי. עיין שם: שנה ה (תרפ"ה), חוב' ג—ה, כסלויטבת, וחוב' ה—ז, שבט—ניסן (ניסח ברכת החמה); שנה ו (תרפ"ו), חוב' א—ב, תשרי-מרחשון; שנה ח (תרפ"ח), חוב' א—ב, תשרי-מרחשון; שנה יא (תרצ"א), חוב' י—יב, תמוז-אלול (באור המבטא וידוי מעשר).

דינעזאן, יעקב ב"ר בנימין : 161

1856—1919. יליד זאגרא. מספר ביידיש. סיפוריו (האברך השחור, אבן נגף, הר-שלה, יוסילי, שתי אמות) היו חביבים בשעתו על הקוראים ובייחוד על הקוראות, שהיו שופכות דמעות על ייסורי הגיבורים. כמה מסיפוריו ניתרגמו לעברית ויצאו בהוצאת "מצפה" תל-אביב: יוסילי, תרגם לעברית ח.ד. שחר. תל-אביב 1936. 8°. 124 עמוד; הרשלה, תרגם ש' הרברג. שני כרכים. תל-אביב 1937.

8°; שתי אמות, רומאן. תרגם ש' הרברג. תל-אביב 1937. 8°. קל עמוד. כן תירגם ליידיש כמה כרכים מדברי ימי ישראל של גריין.

הולצברג (עציון), יצחק רפאל הלוי : 48

נולד בשנת תרמ"ה בקובנה. שימש דוצנט למתמטיקה באוניברסיטת חארקוב ובמכון הטכנולוגי הגבוה שם. משנת תרפ"א עד תרצ"ג מנהל הגימנסיה העברית לבנות "יבנה", בית-המדרש למורים "יבנה" והפדגוגיון העברי למורות "יבנה" בטעלו וחניך דור שלם של מורים עבריים. בשנות תרפ"ג–תרפ"ח ציר בסיים (הפארלאמנט) הליטאי. עלה ארצה בשנת תרצ"ג ושימש מורה בבתי המדרשות למורים ולמורות "מזרחי". משנת תרצ"ה עד תש"ג מפקח על בתי-הספר של ה"מזרחי" בתל-אביב ומשנת תש"ג עד תשי"ד מפקח ראשי על כל בתי הספר של ה"מזרחי" בארץ. בשנת תשי"ד, עם ביטול הזרמים, שימש מפקח על בתי-הספר הממלכתיים-הדתיים במחוז תל-אביב ומפקח על בתי המדרשות למורים הממלכתיים-הדתיים. בשנת תשט"ו פרש לפנסיה.

ספריו

ילקוט פירושים לתורה; לוקט מפירושים של גדולי ישראל ע"י יצחק רפאל הלוי עציון (הולצברג). מהדורה שניה, מתוקנת ומרחבת. בראשית הוצאת ראובן מס, ירושלים תשי"י. 8°. xii, פב עמוד. — שמות... תשי"ב. 8°. פ עמוד. — ויקרא... תשי"ג. 8°. נב עמוד. — במדבר... תשט"ו. 8°. צד עמוד. — דברים... תשט"ז. 8°. פג עמוד. מהדורה הראשונה הופיעה בירושלים בשנים תש"א–תש"ד.

אכסיומטיקה ויסודות ההנדסה הלא-אוקלידית, בהרצאה אלמנטרית (מבוא לתורת היסודות של המדע המדויק). [ירושלים תש"ג]. 4°. [2], 45 עמוד. במכונת-הכפלה.

הוראת התורה מאת יצחק רפאל הלוי עציון. ספר-עזר מתודי למורים ולמדריכים דתיים ולתלמידי הסמינרים הדתיים למורים ולמורות. הוצאת ספרים אברהם ציוני, תל-אביב תש"ד. 8°. 72 עמוד.

התשובה; מסה פסיכולוגית מאת יצחק רפאל הלוי עציון. הוצאת "ביתן-הספר", תל-אביב [תש"ו]. 8°. 20 עמוד. ספרית יהדות 1.

על הוראת החשבון בכתות הגבוהות של בית הספר העממי. הוצאת מסדה בע"מ, תל-אביב. ירושלים תש"ו. 8°. 130 עמוד.

על הדין והחשבון של הועדה לחקר החנוך העברי בארץ-ישראל ועל המלצותיה. 8°. 16 עמוד. [תל-אביב תש"ו]. תדפיס מ"הצופה".

פרקי דינים לוקטו וסודרו ע"י יצחק רפאל הלוי הולצברג. ספר עזר לחנוך הדתי בכתות א ב ג ד של בתי הספר העממיים. הוצאת "המזרח" מיסודה של הסתדרות המזרחי. המרכז העולמי. ירושלים תש"ז. 8°. [2], יא. 51 עמוד.

מהד' שנייה: ירושלים תשי"ג. ניתרגם גם לצרפתית.

המדע והדת (מסה על יסודות הכפירה והאמונה) מאת יצחק רפאל הלוי הולצברג. הוצאת "ביתן הספר" תל-אביב תש"ז. 8°. 34, [2] עמוד. ספרית יהדות 3. נדפס מקודם ב"סיני", כרך ב (תרצ"ח). עמ' קצה–רה.

החינוך הדתי כתובת ההורים והמורים. קול קורא להורים ולמורים מאת יצחק רפאל הלוי הולצברג בהוצאת המרכז העולמי של המזרחי, ירושלים תש"ח (דפוס "הצופה", תל-אביב). 8°. 48 עמוד.

יסודות השיטות השונות של הוראת הקריאה מאת יצחק רפאל הלוי עציון. הוצאת ספרים אברהם ציוני, תל-אביב תשט"ו. 8°. 60 עמוד. הספריה הפידגוגית למורים ולהורים על יד המרכז לחנוך הדתי.

הוראת הדינים בבתי-הספר הממלכתיים-הדתיים (ספר עזר למורה) מאת הרב ד"ר דוד אוקס... בעריכת יצחק רפאל הלוי עציון. הוצאת ספרים אברהם ציוני, תל-אביב תשי"ז. 8°. 56 עמוד. הספריה הפידגוגית למורים ולהורים על יד המרכז לחנוך הדתי.

ילקוט נושאים. א לכתות א–ב של בית הספר הממלכתי דתי בעריכת יצחק רפאל הלוי עציון ואברהם מלמד. הוצאת ספרים אברהם ציוני תל-אביב תשי"ז. 8°. 142, [2] עמוד. הספריה הפידגוגית למורים ולהורים על יד המרכז לחנוך הדתי.

פרקי הדרכה לבית הספר הממלכתי-דתי. קובץ א. חג ומועד; פרקי הווי. בעריכת י. ר. עציון. משרד החינוך והתרבות. הוצאת המדפיס הממשלתי. ירושלים תשי"ז. 8°. 124 עמוד.

הוראת התלמוד בבית הספר הממלכתי-דתי בכיתה ו... בעריכת י. ר. הלוי עציון. משרד החינוך והתרבות. תשי"ז.

העולם הגדול בואנו חיים; שיחות באסטרונומיה (תורת הכוכבים) לתלמידי הכתות הגבוהות של בתי-הספר היסודיים ולנוער מאת יצחק רפאל הלוי עציון. הוצאת "קרית ספר" בע"מ, ירושלים [תשי"ח]. 8°. 40 עמוד.

מוסר ודת, מאת ד"ר יצחק רפאל הלוי הולצברג. מתוך הרצאה בסמינריון למדריכי הנער המזרחי. 8°. 12 עמוד. במכונת-הכפלה. כן פירסם מאמרים רבים ב"הנאמן" שיצא בליטא ובעתונות הארץ; ההד, הד החנוך, החנוך, מעיינות, הצופה, ועוד.

הורוויץ, אליקים גציל הלוי : 162

נפטר בשנת תרל"ג (1873) [לפי הרב דב כץ, תנועת המוסר, כרך שני, עמ' 195, נפטר בשנת תרל"ב]. מרבני קעלם המפורסמים (משנת תרט"ו).

מראשי ישיבת "כנסת ישראל" בויליאמפול-סלובודקה. נולד בשנת תר"ל בעיר פונידל. בשנת תר"ס נתמנה רב ואב-בית-דין באלקסטוב ובשנת תרע"ו נתמנה ראש ישיבת "כנסת ישראל". נפטר ביום א של ראש השנה תרצ"ו.

הורוויץ, יצחק : 162

חתנו של ר' אליקים גציל הלוי הורוויץ ומורה-הוראה בקעלם.

הורוויץ, שרגא פייבל הלוי ב"ר ברוך הלוי : 104

נולד בשנת תרנ"ח באלקסטוב והוצא להורג בראש חודש תמוז תש"א. ראש הישיבה האחרון של "כנסת ישראל" בויליאמפול-סלובודקה.

הילמאן, סידני : 161

1887—1946. יליד זאגר. למד בקובנה בישיבה. בשנת 1907 היגר לאנגליה ומשם לארצות הברית. בשנת 1910 עמד בראש פועלי ההלבשה בארצות הברית. בשנת 1935 נבחר נשיא התאחדות פועלי ההלבשה. בשנת 1929 נבחר כחבר לאציוני למועצת הסוכנות היהודית המורחבת. רוזולט הטיל עליו תפקידים חשובים.

הכהן, בנציון : 137

מרבני שקוד.

הנדלר, נחמן : 46

איש ריטאווע (ריטובה).

העלער, אברהם זאב הלוי : 79

נולד בשנת תרמ"ו בהלוסק. שימש רב בזידיק ובמריאמפול. הוצא להורג באלול תש"א. בן נה.
עיין חידושי תורה ממנו (צרת סוטה) ב"כנסת ישראל" שיצא על-ידי תלמידי ישיבת סלובודקה, וויליאמפאלע שבט תרח"ץ, עמ' 4—6.
ועיין מאמרו "מורא שמים (משיחותיו של הסבא זצוק"ל)" ב"תבונה", שנה א (תש"א), עמ' מה—מט.

העלפאנט, אפרים פינחס : 45

[במקור אחר : פנחס העלפאן].

נולד בשנת תרנ"ח בטעלו. שימש ראש ישיבה-מכינה ומנהלה בטעלו. הוצא להורג בתמוז תש"א.

הענקין, מרדכי דוד : 95

נולד בשנת תרמ"ב בנעזין. פלך צערניגאוו. שימש רב בפאנעמון ובשאדאווע (שאדובה). הוצא להורג באלול תש"א. בן נט.

וואינער, מאיר אליהו ב"ר יהודה יעקב : 1

[בפנים בטעות : אליהו מאיר וויינר].

שימש בהוראה בוויזון ואחר-כך ביעדוואבנא (מחוז לומז'ה). חיבר :
ספר רב טב חיא הוארב ומורה להקצב המוליך את בהמתו לשחיטה ומלמדהו דעת התורה בכל מקצעות הדינים התלויים בה. מיציאת בהמתו מן הדיר עד יציאת הבשר מן המקולין. עם תבניות מעתקות במכונת הצלמן (פוטוגרפיות). המתארות לפניו בדיוק גדול תמונותיהם המקוריות של כל חלקי הבשר שצריכים לנקר, וכל הקרומים והחלב וגידי הדם שצריכים לנקר ולהסיר, וכמו"כ תבניות כל האברים הפנימיים הנחוצים לצורך הכשר חלק הפנים. עיניו תחזינה מישרים בהתבניות, ומהן יראה וכן יעשה בגשתו להכשיר את בשר טבחיו אשר לפניו. ולא יותיר מן האסור ולא יגרע מן המותר. מאתי מאיר אלי' בלא"א מופלג ויר"א מו"ה יהודה יעקב ז"ל וואינער החופ"ק יעדוואבנא (פ. לאמזא), ומלפנים רב דק"ק וויזון (פ. קאוונא) יע"א. עם תרגום זארגאני צח ומובן. בדפוס נחמן אהרן יאקאבי... ווארשא תרע"ג. 4°. 96 עמוד.

וואסערצוג (פיליפובר), חיים ב"ר שמשון : 37

שימש ברבנות בכמה קהילות. לבסוף שימש רבה של ווישטינעץ ונפטר שם ביום ח באדר תרל"ה.

וויטקינד, אברהם משה ב"ר חיים אהרן : 15

רבה האחרון של בוטרימנץ (בלטימרנץ, באלטרומאנץ). נולד בשנת תרמ"ב באמ"דור. תחילה שימש בהוראה בסעלוב הסמוכה לנאוואהרדאק. הוצא להורג בח' מנחם אב תש"א. חיבר :

ספר תועפת ראם... כולל קבוצת מאמרים נבחרים דרשות-מופת, שהורמו במקהלות. להרמת קרן היהדות הנאמנה, ועתידותיה הנצחיים הגדולים, נושאי-בר במקדשה, לחקרי מוסר-האדם, וחזון-תעודתו האלי-הית הגבוהה, מגלים ומבהקים באור יקרות, אור עולם, כמה עמוקות בתוה"ק, ונפלאות דעת-קדושים בדחול, מפיצים אור-דרך לנבוכי החיים, לעוררם נאמנה לאביהם שבשמים. חוברו... מאתי אברהם משה וויטקינד אבדק"ק סעלוב (בלאאמו"ר הרב המופלג מוהר"ר חיים אהרן הי"ו). ספר ראשון. ווארשא. בדפוס החשמלי ע"י ארי' יהודה ליב ליפשיץ... שנת תער"ג לפ"ק. 4°. [2], ריד עמוד.

ספר תועפת-ראם... מאתי אברהם משה וויטקינד אבדק"ק באלטרומאנץ... ספר שני. קובנה דפוס ח. מנקס... תרפ"ד. 4°. רכ עמוד.

ספר תועפת־ראם... ספר שלישי. פיעטרקוב. מסודר בדפוס ר' חנוך העניך פאלמאן נ"י תרפ"ה. 4°. [2] ר עמוד.
ספר תועפת־ראם... ספר רביעי. קידאן בדפוס מובשוביץ וכהן, בקידאן (ליטא) שנת תרצ"ג לפ"ק. 4°. רטז עמוד.

וויינר (וואינער), אברהם מיכל : 155

רבה האחרון של סאווינישאק (סובענישאק). נולד בשנת תרמ"ה והוצא להורג בה' מנחם אב תש"א. שימש בהוראה גם בראקישאק. פירסם חידושי־תורה ב"כנסת ישראל" של תלמידי סלבודקה: בענין לאו הניתק לעשה (שנה ג, אדר"א ת"ש).

ווייסבארד, איסר : 137

רבה האחרון של דראביאן (דארביאן). נולד בשנת תרנ"ז בסמארגאן והוצא להורג בתמוז תש"א. פירסם חידושי תורה ב"כנסת ישראל": קדשי עכו"ם (אייר תרח"ץ); בענין שדה אחוזה (טבת, סיון, מנחם־אב תרצ"ט).

ווילאבסקי, יעקב דוד ב"ר זאב : 37

עיין: רידב"ז, יעקב דוד.

ווילנער, אברהם יעקב ב"ר דוב בער : 104

"חכם גדול, מהנדס ובעל חשבון מופלא" בתוארים אלה תיארוהו. תחילה שימש חבר בית־הדין של ר' יהושע העשיל, רבה של ווילנא, ונמצא חתום בפנקס דצד־קה גדולה שם על פסק מיום ה בסיון תק"י (1750). אחר־כך עבר לווייליאמפול־סלובודקה ובפנקס וויליאמפול נמצאת חתימתו משנת תקפ"ד (1824).

וולפזון, דוד : 137

הנשיא השני של ההסתדרות הציונית. נולד בשנת 1856 [או 1858] בדארביאן (דראביאן) ונפטר ביום כד באלול תרע"ד (1914) בקולוניה (גרמניה). מעוזריו הקרובים של הרצל. ליווה אותו בנסיעתו ארצה. בקונגרס השביעי, אחר מות הרצל, נבחר חבר הוועד הפועל המצומצם, שבחר אותו נשיא ההסתדרות הציונית.

ווסרמן, אלחנן בונם : 23

נוסד בשנת תרל"ה בבירז'ה. שימש ראש ישיבה בכמה ישיבות: אמטשיסלאוו (תרס"ג—), בריסק (תרע"ז—תרע"ד), סמילאוויטש (תרע"ז—תרפ"א) ובא־ראנווויטש (תרפ"א—תש"א). הוצא להורג ביום יא בתמוז תש"א בסלובודקה יחד עם שנים עשר רבנים ותלמידי־ישיבה. ברגעים האחרונים אמר לאלה שצעדו יחד עמו לקראת המוות: "הבה נלך באומץ לב ובראש מורם. חלילה לא תעלה

על דעת שום איש מאתנו מחשבה פסולה, שהיא פיגול ופוסלת את הקרבן. על ידינו יקויים: באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה, האש שתשלוט בנו ותאכל את גופנו—זוהי האש, שעל ידה יקום עם ישראל לתחייה!"
בשנת תרצ"ה ביקר בארצות הברית לשם ביסוס מצבה הכלכלי של ישיבת באראנוויטש. עיין עליו: אלה אזכרה, א, ניו־יורק תשט"ז. עמ' 82—91.

ספריו

מאסף אהל תורה יו"ל בהשתתפות הישיבות על ידי אלחנן בונם ווסר־מן. 8°. [פיעטרקוב־באראנוביץ, תרפ"ד—תרפ"ה]. ג, ה, [2] עמוד.
אפשר שהטופס שהיה לפניו אינו שלם.

קונטרס דברי סופרים ממני אלחנן בונם ווסרמן ר"מ בברנוויטש. פיעטרקוב מסודר אצל ר' העניך בה"ר ישעי' וואלף נ"י פאלמאן שנת תרפ"ד. 8°. 40 עמוד.

בסוף הקונטרס מכתב ר' מנחם זעמבא [הי"ד] מפראגא אל המחבר.

ספר שו"ת הרשב"א מלוקטים מתוך ספרי השו"ת וקונטרס אחרון להרשב"א ז"ל למסכת יבמות. ואחריהם ספר קובץ הערות למסכת יבמות ממני אלחנן בונם ווסרמן ר"מ בברנוביץ. פיעטרקוב [תרצ"ב]. 2°. [4], 54, [2], 100 עמוד. על הספר באה הסכמתו של ר' חיים עוזר גרדונסקי, יב מנחם ציון תרצ"א.

עקבתא דמשיחא, מאת הרב אלחנן בונם ווסרמן. הוצאת ספרים חר־דית "נצח". ירושלים התש"ב. 8°. 34 עמוד. ספרי "נצח" / א.
המחבר כתב מחברת זו ביידיש בארצות הברית וכאן ניתן תרגום עברי על־ידי מר משה שנפלד.

דוגמאות לבאורי אגדות על דרך הפשט; קילורין לעינים באמונות ודעות ובשאלות הזמן מאת הגה"ק הצדיק ר' אלחנן בונם ווסרמן זצוק"ל ר"מ ומנהל ישיבת אהל תורה בברנוויטש. נעתקו מספרו המהולל קובץ הערות למסכת יבמות ולהיות דבר השווה לכל נפש תורגמו המלים והאמרות הלועזיות ללשון הקודש פעיה"ק ירושלים התשי"ד בהוצאות "קרן אליהו". המדפיס ח. ש. שווארץ, בדפוס "חורב" ירושלים. 8°. נו עמוד.

פירסם חידושי־תורה ב"שערי ציון" שיצא בירושלים. עיין שם: שנה ט (תרפ"ט), חוב' י—יא, סיון—תמוז (תשובה); שנה י (תר"ץ), חוב' א—ד (בדיני תשמישי קדושה ומצוה); שנה יא (תרצ"א), חוב' ז—ט, ניסן—סיון; שנה יב (תרצ"ב), חוב' א—ב, תשרי—מרחשון (בדיני הקדש); שנה יד (תרצ"ד), חוב' ז—ט, ניסן—סיון (בדיני הקדש, המשך).

וועסלער, אברהם מרדכי : 95, 46

נולד בשנת תרנ"ב בסמילאוויטש, שימש רב באניקשט ובפלונגיאן (תרצ"ה—תש"א). הוצא להורג בתמוז תש"א בפלונגיאן.

[לפי נוסח אחר : ווערבאווסקי].

נולד בשנת תרל"ה והוצא להורג בחודש מנחם-אב תש"א. רבה האחרון של אקמיאן (אקמיעאז).

זאקס, דניאל : 161

מרבני זאגר.

זוסמאנאוויץ, יוסף ב"ר אשר דוב : 29

רבה האחרון של ווילקאמיר (תרצ"ז—תש"א). נולד בשנת תרנ"ה בירושלים. חתנו של ר' משה מרדכי אפשטיין. תחילה שימש בהוראה בסלובודקה. הוצא להורג בחודש מנחם-אב תש"א.

ספריו

ספר חלקו של יוסף; כולל חידושים ובאורים בענינים שונים בבאור דברי הש"ס והרמב"ם ובאור ששה פרקים ברמב"ם הלכות מאכלות אסורות חברתי בחסד עליון יוסף זוסמאנאוויץ בן הרב הגאון מהור"ר אשר דוב נ"י, מגזע משפחת די' לאון חתן הגאון האמתי רמ"מ עפשטיין שליט"א אב"ד ור"מ דסלבודקא. תרפ"ו. דפוס מובשוביץ וכהן, בקידן (ליטא). 2°. [2], סט, עג דף.

בראש הספר מכתב הרב משה מרדכי עפשטיין אל המחבר מיום כה לחודש מנחם-אב תרפ"ו.

משפט ירושת משרת ובדיני משרה והרבנות מה"ר יוסף זוסמאנאוויץ. קובנה תרפ"ח. 4°. 41 עמוד.

קונטרס זרע חיים ענינים שנוגעים לספר זרע יצחק להגאון דיאנאווא זי"ע [חיים יצחק שילמאן], מאת הרב הגאון הגדול מהר"ר יוסף זוסמאנאוויץ (הירור שלמי) הגאב"ד דסלאבאדקע. בתוך : זרע יצחק, קידאן תרצ"ד, עמ' 191—359. שם, בראש הספר, כתב גם "תולדות ר' חיים יצחק שילמאן".

ספר תרועת מלך על מס' ראש השנה; כולל חידושים ובאורים בענינים שונים בבאור דברי הש"ס והרמב"ם הכינותי בעניי בעזר העוזר לכל יוסף זוסמאנאוויץ בן הרב הגאון הצדיק ר' אשר דוב שליט"א אב"ד דפה ק"ק אוקמערגע (ווילקאמיר). קידאן דפוס ש. מובשוביץ בקידאן (ליטא) שנת תרצ"ז לפ"ק. 2°. [4], 252 עמוד.

זיוו, מנדלי : 61

מרבני טאוריק.

זיוו [ברוידא], שמחה זיסל ב"ר ישראל : 162

מגדולי חכמי המוסר. נולד בקעלם בשנת תקפ"ד ונפטר שם ביום ח באב תרנ"ח. שימש תחילה כורך ספרים, מלמד-דרדקי ובלן. הקים בקעלם—ואחר-כך בגרובין שבקורלאנד—תלמוד תורה למופת. ביוגרפיה מפורטת : הרב דב כ"ץ, תנועת המוסר, כרך שני, תל-אביב תשי"ד (מהדורה שנייה עם הוספות ותקונים), עמ' 219—27.

זליג : 45

מרבני פלונגיאן.

זק, אברהם אבא ב"ר אריה ליב הכהן : 49

רבה האחרון של אלסיאד (אלשאד). נולד בשנת תרכ"ב בעיירה לוקניק ונסמך להוראה על ידי ר' יצחק אלחנן. בשנת תר"ן נתמנה רב באלסיאד. הוצא להורג ביום ז באלול תש"א. עד-ראייתו, הרב יחיאל פישקין, מספר : "בחורשה שעל-יד טחנת המים בקצה העיירה, שם ישבנו גם בכינו ביחד. למדנו ועסקנו בדברי תורה עם ר' אברהם אבא ז"ל; פיו הפיק מרגליות; נדמה היה לנו באותה שעה כאילו אנו יושבים במערה עם רבי שמעון בר יוחאי ועוסקים בתורה. הרב ניהם אותנו בדברים היוצאים מן הלב... הסחנו את דעתנו מן הצפוי לנו ולא הרגשנו את הנעשה מסביב לנו, עד שבאו הארורים ולקחו את כל הגברים, הטף והנשים אל כפר גערול הסמוך לטעלו. מתכווץ הלב לזכר הרגעים הנוראים האחרונים, רגעי הפרידה מן הרב, מאור התורה ועמוד היראה. בשעה שהוליקוהו במכונית, שהובילה אותו לדרכו האחרונה, לא חשב כלל על הצפוי לו בקרוב; באהבה נפרד מכל אחד מן השרידים מתי מספר, שהצוררים השאירום משום מה בעיירה. בלבבו הטחור לא היתה שום טינה אפילו אל הליטאים תושבי העיירה והוא נפרד גם מהם כבזמנים רגילים. וכשהגיע הרגע המר והנמהר הלך בצעדים מאושישים, כמעט בשמחה, וגמרא בידו, כשהוא נתמך על-ידי שתי בנותיו, לקראת מותו. מות קדושים, כאילו היה מוכן בכל ימי חייו לקראת יום זה... וביום שבת קודש ז באלול תש"א נלקח ארון הקודש השמימה ביחד עם שתי בנותיו וחתנו ר' שלום טובי' הורביץ ז"ל".

זק"ש, אורי ב"ר אברהם (הרב המגיד) : 104

רבה של סלובודקה-קובנה. נראה שבשנת תקכ"ב נתמנה רב בויליאמפול. בשנת תקמ"ח היה עוד בחיים. ידוע שהיה חברו של הגאון מווילנא. אביו, ר' אברהם זק"ש, בא לוילנא מאונגאריה.

חאצקעוויץ, ישראל נח : 95

רבה האחרון של קופישאק. נולד בשנת תרמ"ט באכמוץ (רוסיה). שימש רב בפאנעמונקע, באבעל ובקופישאק. הוצא להורג בחודש מנחם-אב תש"א.

גאון בנגלה ובנסתר. נולד בהוראדנא ושימש רב בכמה קהילות : פרוזינא, פארא-
זאווע, ראזינא, טיקטין, וואלקאוויסק וסובאלק. נפטר בסובאלק בערב ראש חודש
כסלו תרי"ג. אביו, ר' יעקב, נפטר בעיר מולדתו הוראדנא, ביום כד באדר
תקצ"א.

ספריו

ספר בית יצחק הבית הקטן ההוא אשר הכינותי בעניי לכונוס בו ולמצוא
דרך סלולה בעמקי מצולות ים התלמוד והפוסקים ראשונים והאחרונים בכמה
ספיקות וחידושי דינים בדיני איסור והיתר לעורר לב המעיין ושני שערים
פתוחים לו השער הא' הוא שער הקבוע ותקנות קבועות שנו כאן לברר כל פרטי
דיני קבוע אשר עדן גדולי הראשונים והאחרונים לרוחב בינתם לא העריכו מערכה
לפרש ולברר לאיש כערכי פרטיהם ודיניהם והשער השני שער הספיקות יבוארו
בו באורך כל פרטי הספיקות הוא אשר חברתי בעניי הצעיר באלפי ישראל מקדם
רובץ תחת משא עם קודש קהל עדת ישורון דק' ראזינא יי' יע"א וכעת עבד
לעם הזה פ"ק וואלקאוויסק יע"א יצחק אייזיק בלאאמ"ו מו"ה יעקב
זללה"ה אב"ד דפ"ק הנ"ל : ע"י המדפיס הרבני מו"ה יצחק במו"ה אליעזר בשנת
תקצ"ו במצות ובהוצאות המחבר הנ"ל בסדילקאב... 1836. 2. [2], 62, 1—8 דף.

סדר הגדה של פסח עם באור חדש נקרא יד מצרים מים חיים
נובעים מפה קדוש הוא ניהו אאמ"ו הרב הגאון הגדול המקובל נ"י ע"ה פ"ה
גדול שמו ומפורסם מהו' יצחק אייזיק חבר נ"י אב"ד דק"ק טיקטין יצ"ו
בעהמ"ח ספר בית יצחק והיה כתוב במגילת ספר בין חבילות מרבית
חיבוריו אשר הנם אתו בכתובים, ביאור על הגדת פסח בשני אופנים, האחד
יערוך מערכה בדרך הדרוש ביאור נכון אשר קרא בשמו יד חזקה וביאור
השני נסתר מדובר בדברים העומדים ברומו ש"ע... יד רמה ואמינא נקוט
מיהא פלגא להעתיק דרך הדרוש השווה לכל נפש ומצאתי און לי בעזר צורי
לחדש איזה עניינים... והבאתי אל הקודש פנימה ואקראיה בשם זרע יצחק...
משארית יוסף בן המחבר, אב"ד דק"ק פאראזאווע. ווארשא בדפוס הרבני
מה' צבי יעקב ב"ר אבאמבערג ושותפו בשנת תר"ב לפ"ק. 4. [1], ח, יט דף.

ספר סדר זמנים קונטרסים מיוסדים על הזמנים. מאת איש אמונים.
הרב הגאון הגדול נ"י ע"ה פ"ה המפורסם בתורה וביראה מוהר"ר יצחק
אייזיק נ"י אב"ד ור"מ דק"ק טיקטין יע"א. בעהמ"ח ספר בית יצחק על דיני
קבוע וס"ס. וספר יד מצרים על הגדה של פסח. אנכי הצעיר יגעתי ומצאתי
דאמא לידי הקונטרס הלז מאת אאמ"ו הגאון המחבר נ"י להעתיקם. והעתיקתם
בעזהש"י על נכונה. עם מעט הערות קצרות. אשר הערוני רעיוני מדי עברי
עליהם דרך העתקתם. וגם אשר דרש דרשתי במקהלות בדיני התפילה וזמניהם
ראיתי כי טוב להעלותם פה בקונטרס סדר הזמנים. והביאותם לבית הדפוס :

המקום יהא בעזרי להביא לבית הדפוס מרבית החיבורים אשר בכתובים לאאמ"ו
נ"י וביחוד חיבורו שו"ת על ד חלקי שו"ע. וחסד ה' יעזרני ואבנה גם אנכי
לעשות בית עולמים להפיץ לאור מחברתי פנים מסבירות ויתר החיבורים אשר
הכינותי בעניי. ואני תפילה. יוסיף ה' לחונן את שאר עמו. שירי שיריים משארית
יוסף בלאאמ"ו הגאון המפורסם מוהר"ר אייזיק נ"י. אב"ד דק"ק קנישין
יצ"ו. ווארשא בשנת תד"ר לפ"ק בדפוס של הרבני מהו' צבי יעקב בהמנוח מהו'
אליהו ז"ל באמבערג. 4. לו דף.

ספר בנין עולם חלק ראשון ושאלות ותשובות מחלק ש"ע או"ח ויו"ד
אשר כוננו מעשה ידי אמן הרב הגאון הגדול המפורסם מו"ה יצחק אייזיק
נ"י חונה בק"ק סובאלק בעהמ"ח ספר בית יצחק על דיני קבוע וס"ס
וס' סדר זמנים וס' יד מצרים על הגדה ש"פ ועוד תשו' מחלקי שו"ע
וחיבורים רבים והמה בכתובים ה' יזכהו להוציא לאור. ווארשא בדפוס של
הרבני מו"ה צבי יעקב בהמנוח מו"ה אליהו ז"ל באמבערג בשנת תור"ה
[= תרי"א] לפ"ק. 2. ח, קמו, [1] דף.

דף ג—ח : פתיחה מהרב המאה"ג המפורסם מ' יוסף נ"י הרב דק' קנישין בנו
של הגאון המחבר נ"י.

ספר בנין עולם כולל שאלות ותשובות בחלק אה"ע אשר כוננו מעשה
ידי אומן הרב הגאון הגדול המובהק, צדיק יסוד עולם מופת הדור המקובל
האלקי חסיד ועניו כקש"ת מרן יצחק אייזיק חבר זצוק"ל זי"ע, שהיה
אב"ד בק' ראזינא וואלקאוויסק טיקטין סובאלק ושם מנוחתו כבוד, בעהמ"ח
שו"ת בנין עולם על או"ח ויו"ד. וספר בית יצחק על דיני קבוע
וס"ס. וספר סדר זמנים. וספר בית עולמים. פתחי שערים.
ברית יצחק. וס' באר יצחק על ליקוטי הגר"א זצוק"ל. ועל אדרת
אלי' מהגר"א זצ"ל. ועוד ספרים קדושים בחכמת האמת : הובא לבית הדפוס
על ידי מאיר במוהר"ר בנימין דוב זצלה"ה ווערזאבלאווסקי מסוויר יליד שאקי
בן נכד המחבר : ווארשא נדפס בדפוס המשובה ע"י הרב ר' בנימין ליפשיץ
שליט"א... שנת תרס"ד לפ"ק. 2. [2], ה—ג דף.

ספר מגן וצינה אשר החזיק גבור ואיש מלחמה, מלחמתה של תורה
ואמיתת החכמה. חכם חרשים, ונבון לחשים. אחד מיוחד מגדולי גאוני דורינו,
בישראל גדול שמו בתורה ובחסידות. לקנא קנאת ה' וללחום מלחמת התורה
והאמונה, יסוד ופינה, פינת יקרת חכמת האמת הנאמנה : ונלוה אליו בסופו
קונטרס נפלא, בביאור יסודי חכמת הקבלה, מאיש עושה פלא, המפורסם לשם
תהילה, נורא עלילה. הרב הקדוש החסיד האלהי מוהר"ר משה חיים לוצאטו
זצוק"ל : הן כל אלה חוברו יחדיו והובאו לבית הדפוס, ע"י אנשי אמת אוהבי
תושיה ומחזיקים בבדקיה יראים ושלמים, תהי משכורתם שלימה, ויזכו לנחמה,
בטח בדד ישבו המה, גם זרעם אתם יתענגו על רוב שלום ויתברכו מאת שוכן
רומה : כמשי"ב באמשטרדם [יוהאניסבורג תרס"ו]. 8. [1], עז דף.

ספר עמודי התורה, ה"ר יצחק אייזיק חברי-וילדמאן, פירוש על ספר מעלות התורה... בשם אור תורה: ירושלים תר"מ. 8°. 72 דף.

ספר בית נאמן אשר השאיר אחרינו ברכה הרב הגאון הגדול מופת הדור הצדיק האמיתי המקובל האלקי המפורסם ברוב ספריו אשר חבר מוה' יצחק אייזיק חבר זצלה"ה בעהמ"ח ס' בית יצחק, סדר זמנים, יד מצרים, מגן וצנה, גנוזי מרומים על חכמת האמת, ועוד כמה חבורים בכתובים אשר היה אב"ד בק"ק ראזינאי, בק"ק וואלקאוויסק דליטא, בק"ק טיקטין, ולסוף ימיו נתקבל לאב"ד בק"ק סובאלק ושם מנוחתו כבוד. יכלול בתוכו דיני עד אחד נאמן באיסור ריב פרטי וכלליו הלכותיו המפורסנים בש"ס בבלי וירושלמי ראשונים ואחרונים. הוגה והובא לביהד"פ ע"י בן אחיו הרב הג' וכו' מוה' יוסף בהרב ר' מרדכי זצלה"ה חבר אחיו של הגאון המחבר זצלה"ה ר"מ ומ"ץ ב"ק זעטיל בגליל סלאנים, ווארשא בדפוס הרבני מוה' נתן שריפטגיססער נ"י. שנת תרמ"א לפ"ק. 2°. [2], לה דף.

בראש הספר הסכמות מאת ר' יצחק אלחנן [ספעקטאר], קאוונא כה מנהם-אב תר"ל; ר' אלי' חיים מייזיל, לאדז'ווארשא יב אדר-שני תרמ"א; ר' שמואל זאנוויל קלעפשיש, ווארשא ד בטבת תרמ"א.

פירוש יקר ונפלא על אדרא זוטא מכבוד הרב הגאון חכם הרזים חסיד וקדוש חד מגדולי ירושלים תוב"ב מוה"ר מנחם מענדיל ז"ל משקלאב, תלמיד מובהק לרבינו הגדול החסיד האמתי הגר"א ז"ל מוויילנא. נקרא בשם מים אדירים עם הגהות יקרות מתלמידו הגאון המובהק החסיד המפורסם בחבוריו הנפלאים מוה"ר יצחק אייזיק חבר ז"ל, אבדק"ק סובאלק יע"א. נקראים בשם באר יצחק... הובא לדפוס ונסדר והוגה בעזה"ת עלי שמואל לוריא. ווארשא בדפוס ר' יצחק גאלדמאן נ"י... [תרמ"ו]... 1886... 8°. 180 עמוד.

ספר אדרת אליהו... פירוש על התורה מאת... אליהו ז"ל מוויילנא... ועם... באר יצחק מהרה"ג... יצחק אייזיק אבד"ק סובאלק ז"ל... ווארשא תרמ"ז, מאיר יחיאל האלטער, 8°. 608 עמוד.

מהד' חדשה, תל-אביב תשט"ו.

ספר ברית יצחק הוא פירוש נפלא ועמוק על אדרא דמשכנא דפרשת משפטים. ורוא קדמא כו' דפרשת תצוה. ותוספתא דפרשת יתרו. ועוד על כמה מאמרים סתומים ונעלמים. ועוד ליקוטים יקרים, אשר ספון וגנוז בהם רב פנינים משרשי יסודי החכמה האלהית ורזי התורה. מכבוד הרב הגאון הגדול המובהק, המקובל אלהי אשר האיר עיני ישראל בחיבוריו הנפלאים בנגלה ובנסתר. ואשר בנה את בית עולמים חיבורו הגדול והקדוש על האדרא רבא. החסיד והעניו מופת הדור וקדוש יאמר לו מוה"ר יצחק אייזיק חבר זצוק"ל. ונלוה עליו דרוש נפלא נר מצוה מהגאון המחבר ז"ל ובסופו ליקוט מהגר"א ז"ל. יצא עתה ראשונה לאור מגוף כי"ק שהי' תח"י בנו הרב המאוה"ג החו"ב כו' מו"ה משה נ"י, האבד"ק יעדוואבנא יע"א... והובא לדפוס

ונסדר והוגה בעזה"י ע"י שמואל בלאא"מ אליעזר אהרן לוריא ז"ל. ווארשא בדפוס ר' יצחק גאלדמאן נ"י בשנת תרמ"ה לפ"ק... 1888... 8°. [2], 158 עמ'.
על הספר באו הסכמותיהם של ר' ארי' ליב מבית קאצאנלפוגין, בריסק דליטא ה בטבת תקצ"ה; ר' אברהם אבלי ב"ר א"ש, ווילנא ג במרחשון תקצ"ה; ר' יעקב ב"ר אהרן, קארלין ראש חודש סיון תקצ"ה; ר' דוד, נאווארעדאק, ו תמוז אשריך וטוב לך; ר' יוסף דוד ב"ר צ"ה, מיר כו בסיון תקצ"ד; ר' דוב בערוש אשכנזי, סלאנימא י באייר תקצ"ד.

ספר פתחי שערים מכבוד הרב הגאון הגדול המובהק, חסיד ועניו. המקובל אלקי וקדוש יאמר לו. המפורסם בחיבוריו הנפלאים בנגלה ובנסתר כש"ת. מוה"ר יצחק אייזיק חבר זללה"ה. שהי' אב"ד בק"ק ראזאנאי. וואלקא-וויסק. טיקטין. סובאלק. הפותח שערי חכמה ודעת ומאיר עיני המשתוקקים לבא אל היכלי חכמת האמת פנימה, להסתופף בכל שערי כתבי האר"י ז"ל. ולעדן נפשם ורוחם בפרי עץ החיים אשר טועמיהם חיים זכו. גם יבאר ויפנענה כל נעלם וכל רזין סתימין שבאו בכת"י הגר"א ז"ל בנסתרות, ובמקום שנראים דבריו כחולקים ומשיבים על דברי האר"י ז"ל ישוה דעתם בעומק בינתו. והיו לאחדים. יצא עתה ראשונה לאור מגוף כי"ק שהי' תחי' בנו הרב המאוה"ג החו"ב כו' מו"ה משה נ"י. האבד"ק יעדוואבנא יע"א... והובא לדפוס ונסדר והוגה בעזרת הש"י על ידי שמואל בלאא"מ אליעזר אהרן לוריא ז"ל. חלק ראשון ושני. ווארשא. בדפוס ר' מאיר יחיאל האלטער נ"י... שנת... שנת... [תרמ"ח] לפ"ק... 1888... 8°. 246, 348, [4] עמוד.

ספר בית עולמים על האדרא מכבוד הרב הגאון הגדול המובהק, חסיד ועניו. המקובל אלקי וקדוש יאמר לו. המפורסם בחיבוריו הנפלאים בנגלה ובנסתר מוה"ר יצחק אייזיק חבר זללה"ה. שהי' אב"ד בק"ק ראזאנאי. וואלקאוויסק. טיקטין. סובאלק. המבאר ברחבה כל מאמר וכל ענין מהאדרא רבא מהחל ועד תומו. ומפנענה כל רזין סתימין וסתרי אורייתא וכל יסודי ושרשי חכמת אמת הצפונים וגנוזים בה. יאירו עיני כל המעינים בו. יצא עתה ראשונה לאור מגוף כי"ק שהי' תחי' בנו הרב המאוה"ג החו"ב כו' מו"ה משה נ"י, האבד"ק יעדוואבנא יע"א... והובא לדפוס ונסדר והוגה בעזרת הש"י על ידי שמואל בלאא"מ אליעזר אהרן לוריא ז"ל. ווארשא בדפוס ר' מאיר יחיאל האלטער נ"י... שנת [תר"מ] ט... 1889... 8°. 518, [2] עמוד.

שני העמודים האחרונים מכילים "צוואת הגאון המחבר" מיום כט באלול תרי"ב [ערב ראש השנה תרי"ג].

ספר לקוטי הגר"א מכבוד אדמו"ר הגאון... אליהו מוויילנא זצוק"ל... ויען כי רבינו הגר"א ז"ל קיצר דבריו (כדרכו) ולא ביארם. רק ריש מילין אמר לחכימא ברמיזה למכסה עתיק. ע"כ התעורר כבוד הרב הגאון הגדול המקובל קדוש יאמר לו. המפורסם בחבוריו הקדושים והנפלאים כש"ת מוה"ר יצחק אייזיק חבר ז"ל לבאר ולפנענה כל נעלם ורזין סתימין התלולים

ממש בכל תיבה מדבריו הקדושים ז"ל למען יהנו רבים לאורו. ונקרא בשם באר יצחק יצא עתה ראשונה לאור מגוף כ"ק שהי' תח"י בנו הרב המאוה"ג החו"ב כו' מו"ה משה נ"י האבד"ק יעדוואבנא יע"א. ובסופו באו חידושים על מס' שבת בשם הגר"א ז"ל וביאוריו ז"ל על אגדות ב"ב ולקוטיו על הרמב"ם ז"ל מהעתקה שהי' תח"י הגרד"ל ז"ל... הובא לדפוס ונסדר והוגה בעזרת הש"י על ידי שמואל בלא"מ אליעזר אהרן לוריא ז"ל. ווארשא בדפוס ר' מאיר יחיאל האלטער נ"י... שנת תרמ"ט לפ"ק... 1889. 8°. [2] 414, 14, 14, 10 עמוד.

ספר בית יצחק על דיני ברירה מהרב הגאון האמיתי מופת דורו והדרו, המקובל אלקי, רבן של ישראל, כקש"ת רבינו יצחק אייזיק חבר זצלה"ה, שהי' אב"ד באחרית ימיו בעיר סובאלק יצ"ו, בהרב הג' צדיק תמים כקש"ת מו"ה יעקב חבר זצ"ל מעיר "הוראדנא". הובא לדפוס ויצא לאור על ידי יחיאל מיכל נ"י בלא"מ א"א מו"ה בנימין דוב זצלה"ה ווערזובאלאווסקי יליד שאקי. כרך ראשון. ווילנא בדפוס שרגא פייבל גארבער שנת אעת"ר לפ"ק. 4°. [8] 108 עמוד.

בראש הספר "מכתבי תהלה" מאת: ר' שמעון דוב בער, שעדליץ יט באלול תרס"ה; ר' יצחק יעקב ראבינאוויץ, פאנעוועז; ר' אלי' ברוך, מיר יג בסיון תרס"ט; ר' מאיר אטלאס, שאול ג באדר תרע"א; ר' צבי הירש ב"ר נפתלי הערץ, ווילקאווישקי כח באדר תרע"א. בעמ' 7—8 שבראש הספר צוואת המחבר.

ספר שיח יצחק דרושים נחמדים אשר השאיר אחריו ברכה האדם הגדול בענקים כבוד הרב הגאון הגדול המובהק המפורסם בכל קצוי תבל, שר התורה, אספקלריא המאירה, מנורה הטהורה, עטרת תפארת דורו, איש אלקים קדוש, המקובל האלקי כקש"ת מורנו ורבנו מרן יצחק אייזיק חבר זצלה"ה זי"ע שהי' אב"ד בק"ק ראזינאי, וואלקאוויסק דליטא, טיקטין, סובאלק, ושם חלקת מחוקק ספון... נערך ונסדר והובא לדפוס על ידי הרב המאוה"ג החריף ובקי כש"ת מו"ה מאיר ווערבעלאווסקי נ"י, [חתן הרב הגאון המובהק מוה"ר יעקב הלוי רובין ז"ל האב"ד דק"ק פאריטש (מחוז באברויסק) וסווייר, חתנו של הרב הגאון המפורסם בחכמתו מוה"ר משה ראבינאוויץ (חבר) ז"ל האב"ד דק"ק יעדוואבנא, בן הגאון הגדול מרן המחבר יצחק אייזיק חבר נ"ע]. ווילנא בדפוס שרגא פייבל גארבער שנת תער"ב לפ"ק... 8°. [4] 84 עמוד.

בראש הספר הסכמות מאת ר' רפאל שפירא, וולאזין תער"ב; ר' חיים הלוי סאלאוויצקי, בריסק דליטא תרס"ד; ר' משה דאנושעווסקי, סלאבאדקא כד בשבט תרס"ט; ר' שלמה הכהן, ווילנא כא בשבט תרנ"ז; ר' ליב רובין, ווילקאמיר כח באלול תרע"א.

דרושים נעימים מהרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם כקש"ת מו"ה ר' יצחק אייזיק חבר זצלה"ה אבד"ק סובאלק.

נדפסו בתוך: עמק יהושע אחרון, ווארשא תרע"ג, עמ' קכה—קמה. הובאו לדפוס על-ידי ר' יהושע אלטר ווילדמאן.

מסכתא אצילות והוא ברייתא בחכמת הקבלה לחכמי קדמונים בזמן דוד המלך עה"ש... וכבר נדפסה כמה פעמים כאיגרתא דלא מקריא. ועתה הדפסנוה מחדש עם ביאור מעט הכמות ורב האכיות גנזי מרומים כשמו כן הוא מבאר בדרך קצרה חכמה העליונה הגנוזה בתוה"ק מאת הרב הגדול הגאון פאר הדור המקובל האלהי צדיק וישר המפורסם בענוה ויראת חטא מוה' יצחק אייזיק חבר זצוק"ל בעהמח"ס בית יצחק. יד מצרים. סדר זמנים. שו"ת בנין עולם. מגן וצינה. ועוד כמה חיבורים בכת"י. כשמו ותהלתו. כן מספר שנתו. בשנת הביאור גנזי מרמים [= תרכ"ד] לפ"ק. [יאהנניסבורג]. 8°. [6], מב עמוד. בראש הספר "הקדמת בן הגאון המחבר ג"ע", יוסף.

מסכתא אצילות והוא ברייתא בחכמת הקבלה לחכמים קדמונים בזמן דוד המלך עה"ש... ועתה הדפסנוה מחדש עם ביאור מעט הכמות ורב האכיות גנזי מרומים... מאת... מוה' יצחק אייזיק חבר זצוק"ל... הובא לבית הדפוס על ידי מאיר ווערזובאלאווסקי הרב בקרוק חתנו של הרב הגאון וכ' ר' יעקב הלוי זצ"ל שהיה אב"ד בק"ק סווייר פלך ווילנא, חתנו של הרב המאור הגדול ר' משה ראבינאוויץ חבר נ"ע, בן הגאון המקובל ר' אייזיק חבר זצ"ל. ונלוה בסופו תוספות מאיר מהרב מאיר ווערזובאלאווסקי הנ"ל [קאוונא, בדפוס מ. גוטמן... שנת תרצ"א לפ"ק]. 4°. 32 עמוד.

לפי פרידברג, בית עקד ספרים, ב, תל-אביב תשי"ב, עמ' 632, "ועם הוספות מאיר וויזבלובסקי (!) ירושלם תרצ"ב".

ספר יצירה... ועליו כל שלטי הגבורים המפרשים המקובלים גאוני קדמאי ובתראי... ט) פירוש פרי יצחק, מהרב המקובל ר' יצחק אייזיק ז"ל, בעל ספר באר יצחק על ת"ז... ווארשא בדפוס ר' יצחק גאלדמאן נ"י שנת... 1884... ובשער הפנימי: ספר יצירה... ונלוהו עליו ספר (יקר המצי"א אות) פרי יצחק, פירוש על הספר יצירה מהגאון המקובל מוה"ר יצחק אייזיק זצ"ל, אבד"ק מאהליב, בעהמ"ח ספר באר יצחק על תיקוני הזהר, אשר יסוד כל ביאורו בנוי ע"פ הקדמות האר"י ז"ל, ולכן קרא שם הספר על שמו, כי שאבו ממעי"נו. סדרתיו והגהתיו בעזה"י עלי שמואל בלא"מ אליעזר אהרן לוריא ז"ל ממאהליב.

מהדורות נוספות בהוצאת לעווין עפשטיין. ווארשא.

חריף, לייב: 46

מרבני ריטובה. חותנו של ר' אברהם אהרן הכהן בורשטין.

חרל"פ, יהודה לייב: 79

מרבני מריאמפול. חתנו של ר' חיים שערשאווער, רבה הראשון של מריאמפול.

ראש ישיבה ביאנאווא (יאנובה). הוצא להורג.

טערוסקין, יעקב חיים : 137

רבה האחרון של שקוד. נולד בשנת תרמ"ג בפאהאסט והוצא להורג בחודש מנחם-אב תש"א.

טרויב, אברהם שמעון ב"ר יצחק אייזיק : 123

מרבני קיידאן. נפטר ביום כח בטבת תרל"ה, בן סג.

ספריו

ספר הלכות גדולות... ועתה נדפס בהוספת הגהות ומראה מקומות ודרושים קצרים, מהרב הגאון המפורסם מוה"ר אברהם שמעון טרויב מקידאן, יע"א: ווארשא בדפוס ר' יצחק גאלדמאן נ"י, שנת תרל"ה לפ"ק... 1874. 2°. 16, 296 עמוד.

חדושים והגהות מהג"מ אברהם שמעון טרויב ז"ל אבד"ק קידאן — משניות, ווילנא.

באר אברהם... הערות וצינונים על הרמב"ם. ניו-יורק תש"ז. 8°. החליף שאלות ותשובות עם ר' יצחק אייזיק רבינובין, רבה של שאבלי. עיין ספריו: עטרת יצחק, פיעטרקוב תרס"ח; נטעי נעמנים, ירושלים תרפ"ה.

טרווייש, דוב בער ב"ר יהודה ליב : 161

מרבני זאגור וסו"ד בוילנא. חיבר: ספר רביד הזהב... פשטים על התורה והדינים היוצאים מהם, כדי לאחד תורה שבכתב עם תורה שבעל פה. הוראדנא תקנ"ז. מהדורה שנייה: ספר רביד הזהב על התורה עם גרש כרמל על פירש"י שבחומש חלק ראשון [בראשית]. רביד הזהב הוא חיבור וצירוף שני התורות שבכתב ושבע"פ שפה אחת ודברים אחדים זה בזה אחודים ורמוזים ונובעים ממעיין התורה כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה ומשם יפרד והיה לארבעה הטורים... וגרש כרמל... [מאת] ישראל יצחק הלוי במוה"ר ז"ל מו"צ ברחוב ברא-ווארנא. ווארשא בדפוס הרבני מה' נתן שריפטגיססער שנת התרמ"ה לפ"ג. 8°. [8], 144 עמוד. חלק שני [שמות], ווארשא תרמ"ו: 8°. [4], 188 עמוד. חלק שלישי, ווארשא תרנ"ה; חלק רביעי, ווארשא...; חלק חמישי [דברים], ווארשא תרמ"ה. מהדורה שלישית: בהוספת גריגרי כסף על ספר בראשית ונו"כ מה"ר צבי מאיר ב"ר יוסף בר. ווארשא תרצ"א. 4°, 2, 5, 181, 72 עמוד.

המחבר נפטר ביום כא בתשרי תקס"ג.

טרויוש הלל דוד ב"ר עוזר הכהן : 104, 110

נולד בוילנא בשנת תר"א. בשנת תרל"ב נתמנה רב בוילקיי שעל-יד קובנה. נפטר ביום ד בסיון תרס"א.

ספר ונגש הכהן כולל חקרי הלכה בשיטות שונות, סברות מחודשות, צרופות ובחונות, פלפולים ישרים בענינים עמוקים, בדברים נכונים שבעתים מזוקקים, מיוסדים על אדני דברי הראשונים, ומשם פונים אל מסקנת האחרונים, ישוב כמה קושיות, וביאור איזה סוגיות, מפורשות וגלויות, בחכמה ודעת עשו-יות, וכמה הלכתא רבותא איכא למשמע מיניהו בדברים הנוגעים למעשה, והם יסודות לכמה גופי הלכות, והוא מעט מהרבה אשר אתי בכתובים ערוכים ושמורים, אשר חנן אותי העליון בחסדו, אנכי הצעיר שבכהונה, יתיב ביני עמו-די היכי דגרסי ודן לפני חכמים בקרקע אסקופה נדרסת לפני שרי התורה. הלל דוד בן הרב החריק המופלג הצדיק המפורסם מוה"ר עוזר הכהן זללה"ה מוילנא-נא למשפחת טרויוש המיוחס לגזע רש"י זי"ע החונה פ"ק ווילקיי. ווילנא בדפוס ר' יהודה ליב בן המחוקק מו"ה אליעזר ליפמאן מ"ץ נ"י. שנת תרמ"ב לפ"ק. 2°. [2], 130 עמוד.

עמ' 6—7: דבר לדור, מאת ר' נפתלי צבי יהודא ברלין.

ספר עבודת הכהן; כולל חקרי הלכה בשיטות שונות, סברות מחוד-שות, צרופות ובחונות, פלפולים ישרים בענינים עמוקים, בדברים נכונים שבעתים מזוקקים, ומעט מהרבה מתשובותי אשר השבתי לשואלי בדבר ה' זו הלכה אשר חנן אותי העליון בחסדו, אנכי הצעיר שבכהונה. הלל דוד בן הרב החריק המופלג הצדיק המפורסם מוה"ר עוזר הכהן זללה"ה מוילנא למשפחת טרויוש המיוחס לגזע רש"י זי"ע החונה פ"ק ווילקיי. והם עוד שנים עשר כללים מן השלשים וששה אשר יעדנו בראש דבר מספרנו ונגש הכהן ויתר הכל-לים נקוה בחסדי ה' להוציאם לאור בקרב עד גמירא. ווארשא בדפוס ר' מאיר יחיאל האלמער... תרמ"ט לפ"ק... 1889. 2°. 4, 130 עמוד.

בראש הספר הסכמות מאת ר' יצחק אלחנן [ספעקטאר], קאוונא ב באדר שני תרמ"ט; ר' נפתלי צבי יהודא ברלין, וואלאזין תרמ"ד; ר' יוסף דובער הלוי, בריסק ט באלול תרמ"ה; ר' ירוחם יהודא ליב, מינסק ז באלול תרמ"ד. בראש הספר באה גם "פתיחה" מאתו של המחבר, ר' אבא יוסף הכהן טרויוש (עמ' 1—3), ובסופו תשובה מחתן המחבר, ר' אברהם זקהיים (עמ' 127—129).

ספר עדן גנים... והם גני האגדה אשר נטעתי. ודרושים נחמדים בהם זרעתי. במאמרים חידותיים אהלם תקעתי. וחלונים מופיעי אור להם קרעתי. בעקבות הראשונים יסודם קבעתי. ובהגיון ישר עליהם הופעתי. וכבר במקלות עם דברי השמעתי. ולפני גדולי הדעת אותם הצעתי. ויפרקו רצון לאמר כי אל המטרה קלעתי. וקול שדי חוצב להבות. בתוך הגנים רצות ושבבות. פותרים חידות ובונים חרבות. הקולות בגן יחד נשלבות. מעוררים יראה ומלהיבים לבבות. באהבה ושלום כמוסר אבות. מאתי הצעיר שבכהונה והדל באלפי רבבות: הלל דוד בן הרב החריק המופלג הצדיק המפורסם מוה"ר עוזר הכהן ז"ל מוילנא למשפחת טרויוש המיוחס לגזע רש"י ז"ל בעהמ"ח שו"ת ונגש הכהן ועבודת

הכהן החונה בעיר ווילקי בפלך קאוונא. ווארשא בדפוס ר' נתן שריפטגיסער נ"י
שנת תרנ"א לפ"ק. 4°. [4], 156 עמוד.

בראש הספר "מכתבי תהלה" מאת ר' שמואל זנוויל קלעפשיש, ווארשא ח"י
כסלו תרנ"א; ר' יצחק פייגענבוים, ווארשא יט בכסלו תרנ"א.

מאמר פריץ נבעה יעורר על תורת השחיטה והרבנות בישראל, פנה עקריית
וראשית בהיהדות, אשר פרצו בה אלה אשר עתותיה בידם, פריץ נבעה
בחומת הדת, ועלינו ובידינו — אם אך נאבה — לגדור ולהקים אותה על תלה.
ערכתיו וסדרתיו בתור הוספה להפסגה הלל דוד הכהן לבית טריווש יכונה ראווין
החונה פ"ק ווילקי... ווילנא בדפוס האלמנה והאחים ראם תרנ"ט... 1898. 8°.
16 עמוד.

השתייה כדת... על שתיית יין נסך. ווילנא תר"ס. 8°. 24 דף.

ספר הפסגה יכלכל מאמרי תורה בקרת וחכמת ישראל, צופה פני הספרות
הרבנית והמדעית מדור דור, להאיר נתיב הדת והחיים בימינו אלה, חקרי לב
רבנים ומשכילים חכמים וסופרים, דורשי טוב לעמם באמת ואמונה. קובץ
ראשון. ערכתיו וסדרתיו הלל דוד הכהן לבית טריווש יכונה ראווין אב"ד עיר
ווילקי יע"א פלך קאוונא בעהמח שו"ת ונגש הכהן, עבודת הכהן, וספר עדן
גנים. ווילנא בדפוס האלמנה והאחים ראם שנת תרנ"ה לפ"ק... 1895. 8°.
72 עמוד.

ספר ראש הפסגה יכלכל ריצת מכתבים ומאמרים לתורה ובקרת וחכמת
ישראל, אשר היה בינינו ובין גדולי עמנו, רבנים ומשכילים חכמים וסופרים,
דורשי טוב לעמם באמת ואמונה. קובץ שני... ווילנא בדפוס האלמנה והאחים
ראם שנת תרנ"ו לפ"ק... 1896. 8°. 64 עמוד.

ספר הר הפסגה יכלכל אספת מכתבים ומאמרים... קובץ שלישי
חוברת א... ווילנא בדפוס האלמנה והאחים ראם שנת תרנ"ז לפ"ק... 1896.
92 עמוד.

ספר הר הפסגה חוברת ב יכלכל אספת מכתבים... קובץ רביעי.
ערכתיו וסדרתיו הלל דוד הכהן לבית טריווש... ועוזר על ידי הוא חתני הרב
ר' אברהם זקהיים הגאבד"ק וואליא. ווילנא בדפוס האלמנה והאחים ראם
תרנ"ז... 1897. 8°. 79 עמוד.

ספר אשדת הפסגה חוברת ב... קובץ שישי. ערכתיו... הלל
דוד הכהן לבית טריווש יכונה ראווין... ועוזר על ידי הוא חתני
הרב ר' אברהם זקהיים הגאבד"ק וואליא. ווילנא בדפוס האלמנה והאחים ראם
תרנ"ט... 1898. 8°. 76 עמוד.

ספר אשדת הפסגה חוברת א... קובץ חמישי. ערכתיו וסדרתיו הלל
דוד הכהן ראווין לבית טריווש... ועוזר... הרב ר' אברהם זקהיים
הגאבד"ק וואליא. ווילנא בדפוס האלמנה והאחים ראם שנת תר"ס לפ"ק...
1899. 8°. 108 עמוד.

ספר עין הפסגה חוברת א... קובץ שביעי ערכתיו וסדרתיו הלל
דוד הכהן ראווין לבית טריווש... ווילנא... תרס"א לפ"ק... 1900.
88 עמוד.

ספר עין הפסגה חוברת ב יכלכל מאמרים מרבנים ומשכילים חכמים וסופ-
רים לתורה ולבקורת וחכמת ישראל אשר מטרתם להוכיח על כל הראיות אשר
יביאו סופרים שוגים נגד אמונת נצחיות התלמוד והשו"ע שאין בזה גם צל של
ראיה על פי הכלל המוציא מחבירו עליו הראיה. קובץ שמיני נערך ונסדר
ע"י הרב הגאון הצדיק אביר הרועים מגן הדת ונר ישראל מרן הלל דוד
הכהן ראווין לבית טריווש נ"ע... ועתה יצא לאור ע"י אברהם
זקהיים חתן הגאון העורך ז"ל. וע"י קלמן בלאזמור הגאון העורך זצ"ל
הכ"מ בהוצאות אלמנת הגאון העורך ז"ל וביתו. ווארשא בדפוס של ר' מאיר
יחיאל האלטער ושותפו נ"י... שנת תרס"ב לפ"ק... 1902... 8°. VIII, 68—5
עמוד.

"הפסגה" קובץ ט"י (ווארשא תרס"ד, פיעטרקוב תרס"ד) יצאו על-ידי אברהם
זקהיים.

הרב טריווש פירסם גם מאמרים פובליציסטיים ויש לציין במיוחד אלה העוס-
קים בבעיות החינוך, שבהן הוא מביע דעה מיוחדת משלו. מצד אחד הוא נוטה
לשיטת המוסר ומצד שני הוא מצדד בהשכלה המבקשת להנהיג לימודי-חול במי-
דה מינימאלית בישיבות ובייחוד לימוד הלשון הרוסית, הדרושה לחיי יום-יום.
הוא דרש לפתור את שאלת החינוך בבתי ישיבות, כיצד "לטפל ולצרף גם לימודי
חול אל לימודי קודש ולמצוא מקור מוצא לזה". על-ידי הנהגת לימוד זה (הלשון
הרוסית) "שעה אחת בכל יום לפני מורה נבון בסדר נכון תצא השתלמות הזאת
בשלוש שנים" ויוכלו להיפטר גם מצרת "הרבנות מטעם" ו"להסיר את התבלול
הזה מנגד עיניה ולא נרכיב עוד חוגר על הסומא. כי אם רב אחד יהיה
לנו".

יאבלאנסקי, יהודה: 15

מרבני אליטע (מזרח) האחרונים. נולד בשנת תרמ"ב בסטאוויסק, פלך לומז'ה,
והוצא להורג בחודש מנחם-אב תש"א.

יאסעף (חריף), יעקב ב"ר דוב: 145, 161

נולד בשנת תר"א בקרוו. שימש ברבנות בוילון, ביורבורג ובזאגרא. בשנת תרמ"ג
נתמנה מגיד-מישרים ומורה הוראה בוילנא. בשנת תרמ"ח נתמנה רב הכולל
בניי-יורק ויסד שם את הישיבה "עץ חיים", ששימשה יסוד לישיבת ר' יצחק
אלחנן. נפטר ביום ח בתמוז [לפי דובער וואכשטיין, מפתח ההספדים, סדר ד,
ווינא תרצ"ב, עמ' 16: כד בתמוז] תרס"ב. על קברו הקימו ישיבה "ישיבת יעקב
יוסף". חיבר:

ספר לבית יעקב... דרשות על סדר פרשיות השנה... ונלוה לבסוף חדושי הלכות אשר העליתי מדרשותי אשר דרשתי בקהל ועדה. יעקב לא"א מו"ה דובער ז"ל יאסעף מ"מ דמתא ומ"ץ דפק"ק ווילנא יצ"ו. ווילנא בדפוס ר' יהודה ליב נ"י, במו"ה אליעזר ליפמאן מ"ץ ז"ל. שנת תרמ"ח לפ"ק. 4. 11, 104, עמוד.

יאקא, יעקב מאיר ב"ר אברהם הכהן: 29

נולד בשנת תרכ"ה. בשנת תרנ"ח נתמנה רב בעיר וואזנאשענסק ובשנת תרס"א נתמנה אב"בית-דין בעיר מאלאט, חיבר:

ספר תרומת יעקב חלק ראשון; כולל שאלות ותשובות בארבעה חלקי השו"ע, באורים בכמה לשונות הרמב"ם המלאים חריפות ובקיות בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים, קולעים אל מטרת האמת לעומק הדין וההלכה. מאתי יעקב מאיר בן לאמ"ו הרב ר' אברהם הכהן יאקא הרב ואב"ד דק"ק מאלאט פלך ווילנא. ווילנא בדפוס שרגא פייבל גארבער שנת תער"ד לפ"ק. 2. 92 עמוד.

על הספר באו הסכמותיהם של ר' דוד פרידמאן, קארלין טז באלול תרס"ט; ר' חיים ברלין, יעליסאוועטגראד, תרנ"ח; ר' מאיר שמחה הכהן, דווינסק; ר' משה בצלאל לוריא, סובאלק ב דראש חודש אלול תרס"ט; ר' ברוך ב"ר אפרים שמואל, קעשינאו ט באייר תרס"ב; ר' שלמה הכהן, ווילנא כג בסיון תרנ"ט; ר' אליהו חיים מייזיל, לאדזח בטבת תרס"ג; ר' יצחק יעקב ראבינאוויץ, פאנע-וועז; ר' נחמן יהודא אידל מרגליות, מיטויא ט בסיון תרנ"ח; ר' אליהו דוד ראבינאוויץ-תאומים, מיר תרנ"ח; ר' אליעזר ראבינאוויץ, מינסק תרס"ד; ר' ישראל אייזנשטיין, ניקאלאיעו ב בסיון תר"ס; ר' יחיאל דיין, באלטא תרס"ב; ר' משה שמואל הורוויץ, באריסאוו; ר' יהודה ליב גארדין, סמארגאן ח"י תמוז [תרע"ד].

המהדורה הראשונה נדפסה בשנת אעת"ר.

יוסף זונדיל מסאלאנט ב"ר בנימין בינוש: 137

גדול בתורה ואיש המוסר. נולד בשנת תקמ"ו בסאלאנט, הצטיין בחיבתו לארץ-ישראל, עלה ארצה בשנת תקצ"ח ונפטר בירושלים ביום ג במרחשון תרכ"ו.

עיין: ספר הצדיק ר' יוסף זונדיל מסאלאנט ורבותיו. כולל: א) תולדות הצדיק רבי יוסף זונדיל ז"ל. ב) כתביו. ג) כתבי הגר"א מווילנא והגר"ח מוואלוזין זצ"ל... נאסף ונערך, ויצא לאור על ידי אליעזר רבלין, ירושלים... תרפ"ו.

פרטים ביוגרפיים נוספים: הרב דב כ"ץ, תנועת המוסר, כרך ראשון, מהדורה שניה עם הוספות ותיקונים, תל-אביב תשי"ב, עמ' 94-136; הרב י"ל הכהן מימון, מדי חודש בחדשו, מחזור רביעי, ירושלים תשי"ה, עמ' 107-125.

יעקב בן שלמה מראסיין: 162

אמן שעשה את ארון הקודש בבית-הכנסת העתיק בקעלם.

יפה, יעקב: 137

מדייני שקוד.

כהנמן, יוסף ש' ב"ר יהודה ליב: 29, 95

נולד בקולי. מייסדה של ישיבת פוניביו' (תרע"ט), שנחרבה במלחמת העולם השנייה. עלה ארצה בערב-פסח ת"ש והקים בבני ברק ישיבת פוניביו'.

כ"ץ, אהרן שמואל: 145

רבה האחרון של ראסיין. נולד בשנת תר"ל ביאנישאק ושימש שם תקופה קצרה בחוראה. הוצא להורג בתמוז תש"א.

כ"ץ, בצלאל ב"ר יוסף: 155

מרבני ראקישאק. תחילה שימש ברבנות בקארסעפקע, עלייד דווינסק. נפטר בשנת התשעים ושש לחייו. תצלומו ב"זכור-בוך פון ראקישאק און אומגעגנט", יאהאנעסבורג תשי"ג, עמ' 145.

כ"ץ (קט"ץ), חיים מרדכי: 45

עזב את טעלו בראש חודש אלול ת"ש (1940) יחד עם גיסו ר' אליהו מאיר בלאך, נמלט לארצות הברית והקים בקליוולאנד (1941), יחד עם גיסו, ישיבת טעלו, יד ושם לישיבה שנחרבה.

בראש הספר "שעורי הלכה", תל-אביב תשי"ה, מאת ר' יוסף יהודה לייב בלאך, באו "דברים אחדים מאת חתנו של הגאון המחבר", ר' חיים מרדכי קט"ץ.

כ"ץ, רפאל ב"ר יקותיאל זיסקינד הכהן: 29

נולד ביום כד במרחשון תפ"ג. שימש את בעל "שאגת אריה" במינסק. בשנת תק"ז נתמנה רב בוויילקאמיר. בשנת תקי"ז חזר למינסק, שמינתה אותו "ראש ושופט" עליה. אחר שש שנים עבר לפינסק. בשנת תקל"ג נתמנה רב בפונא וביום כז בניסן תקל"ו נתמנה רב באה"ו. נפטר באלטונא ביום כז במרחשון תקס"ד. והרי נוסח מצבתו (על-פי: יחזקאל דוקקעס, אוה למושב, קראקא תרס"ג, עמ' 70-71):

פ"ב

אדמו"ר הרב הגאון המפורסם החסיד האמתי נר ישראל ופאר הדור כמחור"ר רפאל הכהן זצ"ל בעהמח"ס תורת יקותיאל, ושב הכהן, שאלת הכהנים תורה, מרפא לשון, דעת קדושים, אשר היה אב"ד בג"ק אה"י י"ע כ"ג שנים והרים המשרה מעל שכמו ד' שנים ומחצה לפני מותו ללכת לאה"ק טוב"ב וישב לו פה כי לא יכול לעבור מפני רעש המלחמות בארץ, ביום

כד מרחשון תקס"ד מלאו לו פא שנה, למחרתו חלה את החולי אשר מת בו ביום ו, כו מרחשון, ואבל כבד וגדול נעשה לו במותו ונקבר ונספד כהלכה ביום א', כח מרחשון שנת הגדל ליהודים ורצוי לכל אחיו לפ"ק.

פה חלקת מחוקק ספון נשיא הוא בישראל — איש חיל לא חת מכל ותועפות לו כהררי אל. — חמשים ותשע שנה שפט את ישראל — מלחמות ה' נלחם צדקת ה' עשה — הרים קרן עמו, טורח משאו נשא, רבים השיב מעון הורה חטאים דרכי אל.

איש מופת עשה גדולות אך למען שם כבודו — לא ירא מפני איש בלתי את ה' לבדו — על כן אהבוהו גם כבודוהו כל בית ישראל — רוח אלהים בו אך לה' לבדו כל מעשהו — בז לכל מחמדי תבל דורו ראו כן תמהו, הסיר העטרה ויבחר הסתופף במקדשי אל.

ס פ ר י ו

ספר תורת יקותיאל; ואני בעניי הכינתי, בספרים בינותי, ועתה הנה הבאתי, מראשית מנחתי, מנחת עני וכהן חד שיעורא הוא חלק א' מ"ד אשר חנני אלקים ה' צבאות, הוא יראנו נוראות, ובתורתו נפלאות, א"ס. נאום רפאל בלא"א מ"ו הרב המאוה"ג המפורס' מוה"ר יקותיאל זיסקינד כ"ץ זללה"ה חונה בק"ק פינסק יע"א. נדפס פה ק"ק ברלין תחת ממשלת אדונינו המלך הגדול החסיד האדיר פרידריך השני מלך פרוסיה ודוכס בראנדיבורג יר"ה ותנשא מלכותו. אמן. בשנת יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל [=תקל"ב] לפ"ק. 2°. קפד, כ דף.

עשרים הדפים האחרונים מכילים שאלות ותשובות.

ספר שאלת הכהנים תורה על סדר קדשים חידושים וביאורים ביאר-תי. נדרי אשר נדרתי, בפי ושפתי דברתי להתעסק בהלכות עבודה עבדתי. אם מעט ואם הרבה כטיפה מן הים לא חסרתי. העמק שאלה הגבה למעלה. לרצון לפניו ב"ה לריח ניחות יעלה. ויעשה פרי למטה ושורש למעלה. כאלו קרבן הקרבתי. ופרים שלמתי אכ"ר: נאם רפאל בלאאמ"ו הרב המאור הגדול המפורסם כמוהר"ר יקותיאל זיסקינד כ"ץ זללה"ה חונה בשלש ק"ק אה"ו יע"א. נדפס פה ק"ק אלטונא תחת ממשלת אדונינו המלך הגדול האדיר החסיד קריסטיאנוס השביעי מלך דענימארק ונארוועגין כו' ירום הודו ותנשא מלכותו אמן; על ידי המדפיס כמר משה בן כמר מענדל בון סג"ל. בשנת ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחיך [=תקנ"ב] לפ"ק. Gedruckt von Eckstorff dem Juengeren ... 2°. [2], מ, [6] דף.

בעמ' האחרונים באו דברים "בשם בני הרב הגאון המופלג כמוהר"ר צבי הירש כ"ץ נ"י אב"ד ור"מ דק"ק קראטשין יע"א" ו"בשם חתני הרב הגאון המופלג כמוהר"ר יחיאל מיכל נרו שפיאיר אב"ד ור"מ דק"ק גלהויזין ומדינת מערהאלץ ואגפ' יע"א".

ספר שאלות ותשובות ושב הכהן הנה עתה באתי. בדברייך דבר ה' זו הלכה אשר לשואלי השבתי. וחידושי הלכות פסוקות כיד ה' הטובה עלי הבאתי. כהדין צייד' כו' אשר עלתה במצודתי. ואני בה' בטחתי כי לא יסיר תפלתי וחסדו מאתי. את אשר לפניו ב"ה התפללתי לבית המדרש בכניסתי. והוא ב"ה יחישנה בעתי אכ"ר: נאם רפאל בלאאמ"ו הרב המאור הגדול המפורסם

כמוה"ר יקותיאל זיסקינד כ"ץ זללה"ה חונה בשלש ק"ק אה"ו יע"א. נדפס פה ק"ק אלטונא תחת ממשלת אדונינו המלך הגדול האדיר החסיד קריסטיאנוס השביעי מלך דענימארק ונארוועגין כו' ירום הודו ויתנשא מלכותו אמן; על ידי המדפיס כמר משה בן כמר מענדל בון סג"ל בשנת ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט [=תקנ"ב] לפ"ק ... 2°. [2], קנד, [13] דף. Gedruckt von Ecks-
torff dem Jüngerem ...

ספר דעת קדושים כולל דרושים לכל הפציהם בהלכה והגדה ותוכחת חיים. חפץ ה' בידי יצליח. לעשות פרי למטה ושורש למעלה. נאום רפאל בלאאמ"ו הרב המאור הגדול המפורסם כמוה"ר יקותיאל זיסקינד כ"ץ זללה"ה חונה בשלש ק"ק אה"ו יע"א. נדפס פה ק"ק אלטונא תחת ממשלת אדונינו המלך הגדול האדיר החסיד קריסטיאנוס השביעי מלך דענימארק ונארוועגין כו' ירום הודו ותנשא מלכותו: על ידי האחים המשותפים כמר יהודה וכו' שמואל בהמנוח כמר משה בון סג"ל בשנת כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד [=תקנ"ז] לפ"ק. 4°. [2], פק דף.
מהדורה שנייה:

ספר דעת קדושים ... הספר היקר הזה אשר נדפס באלטונא שנת תקנ"ז ע"י הרב הגאון הגדול המחבר זצלה"ה כבר ספו תמו ואין להשיגם עוד. ורבים ישתוקקו לרעות צמאונם מדברי קדשו. ע"כ הוצאתיו לאור בישועת השי"ת ... נאום אליהו זלמן דיכ"עש בהרב הצדיק המפורסם בתו"י כש"ת מוהר"ר אברהם יצחק זצ"ל בהרב הגאון הצדיק המפורסם מו"ה שלמה צבי זצלה"ה אשר היה בימי הגר"א מו"צ דפ"ק. ווילנא בדפוס ר' אברהם צבי נ"י בהרב ר' נחום אליהו זצ"ל קאצינעלינבויגין. שנת תרל"ט לפ"ק. 8°. 6, 128 עמוד.

ספר זכר צדיק כולל שתי דרשות אחרונות, אשר דרש הותני אמ"ו הרב הגאון המפורסם החסיד האמתי מופת הדור ונר ישראל כמוהר"ר רפאל הכהן זצ"ל, אשר היה אב"ד בשלש ק"ק אה"ו יע"א; המספדים אשר נעשו לו במותו; ותולדות האיש המופת הזה, מיום הולדו ועד יום מותו. כל אלה חברו על יד חתנו ותלמידו אשר יצק מים על ידו, אליעזר ליזר בן הג"ה מו"ה יעקב זצ"ל לבית קצנאילנבוגן. אלטונא תקס"ה. על ידי האחים המשותפים כמר שמואל וכמר יהודה בון סג"ל, קעניגליכע פריויליגירטע בוך דרוקער. 4°. [2], כ, י, ד, ה, [2], כו דף.
מהדורה שנייה:

... ווילנא בדפוס ר' אברהם צבי נ"י בהרב ר' נחום אליהו זצ"ל קאצינעלינבויגין, שנת תרל"ט לפ"ק. 8°. 68 עמוד.

ספר מרפא לשון ... אלטונא תק"ן. 4°. 130 דף.

מהדורה שנייה:

ספר מרפא לשון; עם ה' שמעו לי למוסרי ולתוכחתי, לכבוד הקב"ה

ותורתו הקדושה חברתי, יהיו לרצון אמרי פי אליו הוחלתי, מודעה זו נתן לכתוב לכן את שמי חתמתי, נאום רפאל בלאאמ"ו הרב המאור הגדול המפורסם מוהר"ר יקותיאל זיסקינד כ"ץ זללה"ה חונה בשלש ק"ק אה"ו יע"א. ווילנא בדפוס ר' הלל בר' אברהם יצחק דווארזעץ בשנת תרל"ה לפ"ק. 4°. [6]. 144 עמוד.

בראש הספר "הסכמות מגאונים ומנינו": ר' משה יהושע יהודה לייב ב"ר בנימין, בריסק כה בטבת תרל"ד; ר' יצחק אלחנן [ספעקטאר], קאוונא יג בתשרי תרל"ד. עמ' [5-6]: תולדות הצדיק... מו"ה ר' רפאל מהאמבורג.

כ"ץ, שמואל מנחם הלוי ב"ר חיים: 46

שימש רב בוילון, רוגאטשוב ולבסוף בפלונגיאן. עלה ארצה בתחילת מלחמת העולם השנייה. בנו הבכור, אברהם, נפל בהגנת חניתה (תרצ"ח). שימש חבר הרבנות הראשית בתל-אביב-יפו ורבה של בית-הכנסת "גאולת ישראל". נפטר ביום יא בתמוז תשי"ד בתל-אביב. תצלומו ב"הצופה" מיום יג מנחם-אב תשי"ד.

כ"ץ, שמריהו ב"ר חיים: 1

נולד בפומפיאן בשנת תרל"ח. חתנו של הרב אליעזר דון-יחיא מלוצין. בשנת תרס"ג נתמנה רב בוויזון. בימי מלחמת העולם הראשונה עזב את עיירתו והתגורר בהאלובקה. מחזו ווילנא. ואחר-כך בלוצין. בשנת תרע"ו נתמנה רב בוויש-ניוולוצוק, מחזו טוור, בה היה מרכז גדול של פליטים יהודים, שגורשו מאזורי-הספר. לאחר המלחמה חזר לוויזון ונפטר באלול תרע"ט.

לאנדוי, אדולף: 145

1842—1902. מילידי ראסיין. עורך ה"וואסחוד" בפטרבורג במשך עשרים שנה.

לנדוי, אליעזר: 37

מרבני ווילקובישק.

לאפ, אפרים דוד הכהן: 37

מרבני ווירבאלן (וורז'בולובה). תצלומו בספר "ליטע", עמ' 1641. נפטר ביום טז במרחשון תרפ"ו.

לאפיאן, אליהו: 162

נולד בשנת תרל"ה (?) בעיר גראייבה. למד בלומז'ה ובתלמוד-תורה בקעלם. אחר-כך שימש מראשי הישיבה הקטנה בקעלם. בשנת תרפ"ח עבר לאנגליה. לאחר שנתמנה ראש ישיבת "עץ חיים" בלונדון. בשנת תש"י עלה ארצה. תחילה שימש מנהל רוחני בישיבת קאמניץ בירושלים אחר כך נתמנה מנהל רוחני בישיבת "כנסת חזקיהו" בכפר חסידים.

לוי, שלמה משה: 137

שו"ב בדראביאן (דארביאן). למדן מובהק ובעל מידות תרומיות.

לויטאן, אשר ניסן: 161

מרבני שאבלי. היגר לארצות הברית של אמריקה.

לויטאן, יצחק (איזאק): 37

צייר מפורסם ברוסיה. יליד קיברט.

לויין, בצלאל: 15

מרבני אליטע (מערב) האחרונים. נולד בשנת תרס"ח בשאבלי (שאוועל) והו-צא להורג בחודש מנחם-אב תש"א.

לויין, הירשל: 116

חבר מועצת הזקנים בגיטו קובנה.

לויין, ישראל איסר: 137

מרבני דראביאן (דארביאן). חתנו של ר' אלכסנדר.

לווינבוק, ראובן: 15

מרבני אליטע. פירסם חידושי-תורה ב"שערי תורה", חלק ו, קונטרס י, עמ' 151—153, קונטרס יב, עמ' 187—188.

לוצקי, אליהו: 46

רבה האחרון של זידיק. נולד בשנת תרנ"ח בקופישאק והוצא להורג בחודש מנחם-אב תש"א.

ליבשיטץ, יחזקאל ב"ר הלל אריה לייב: 145

נולד בשנת תרכ"ב בראסיין. בשנת תרמ"ז נתמנה רב ביורבורג (תרמ"ה) ואחר-כך בכמה קהילות: בויסק (תרמ"ז), פלאצק (תר"ן), קאליש (תרס"ז). נפטר ביום יג באדר שני תרצ"ב. שימש נשיא אגודת הרבנים בפולין. בשנת תרפ"ו היה באמריקה על פי הזמנת אגודת הרבנים האורתודוקסים באמריקה ובקאנאדה.

ס פ ר י ו

ספר המדרש והמעשה על חמשה חומשי תורה. יפרד לשני ראשים (א) חלק הדרושים, על כל פרשיות התורה כסדרן, אשר דרשתי במקה-לות בזמנים שונים... (ב) עמק הלכה (ג"כ לפי סדר הפרשיות). יתבארו בו בעז"ה הרבה מקצעות שבתורה עפ"י דרכי ההלכה והפלפול הישר, ועל הרבה

מדרשי אגדה יואר נתיב ההוראה היוצאת מהם להלכה או למעשה. חוברו מאתי יחזקאל ליבשיטץ, חונה בק' פלאצק והגליל (מלפנים בעיר יורבארג ובעיר בויסק) (בן לא"א הגאון הג' כמוהר"ר הלל ארי' ליב שליט"א הגאב"ד דלובלין). חלק א. ספר בראשית. פיעטרקוב. בדפוס החדש של הרבני מו"ה מרדכי צעדערבוים נ"י שנת תרס"א לפ"ק. 4°. [2], 209, [7] עמוד. עמ' 9—13: ברכת הורים מאת אבי המחבר.

ספר המדרש והמעשה... חלק ב. ספר שמות. ובסופו מלואים לעמק הלכה מאת כ' אחי הרב הג' החריף כמוהר"ר אליעזר נ"י. פיעטרקוב בדפוס החדש של הרבני מו"ה מרדכי צעדערבוים נ"י שנת תרס"א לפ"ק. 4°. [12], 272 עמוד.

ספר המדרש והמעשה... חוברו מאתי יחזקאל ליבשיטץ, חונה בק' קאליש והגליל (מלפנים בק' פלאצק) (בן...). חלק ג. ספר ויקרא. ובסופו הערות לעמק הלכה מאת כ' אחי הרב הג' החריף כמוהר"ר יעקב נ"י. ווארשא שנת עת"ר לפ"ק. 4°. [5], 288 עמוד [וחסר בסוף הטופס שלפני].

ספר המדרש והמעשה... חלק ד. ספר במדבר. פיעטרקוב. מסודר בדפוס של ר' חנוך העניך נ"י במוה"ר ישעי' וואלף נ"י פאָלמאן שנת תרפ"ג לפ"ק. 4°. 248 עמוד.

ספר המדרש והמעשה... חלק ה. ספר דברים. פיעטרקוב. מסודר בדפוס של ר' חנוך העניך בה"ר ישעי' זאב פאָלמאן נ"י. שנת תרפ"ט לפ"ק. 4°. 252 עמוד. ספר בית הלל [לספר המפה המכונה תורת כהנים] לברר וללבן בין דין לדין להבין דברי חכמי הראשונים ז"ל להעיר המקור שבש"ס בבלי וירושלמי וגדולי הפוסקים ולהגיה אור על חידושי האחרונים ז"ל. מאתי הלל ארי' ליב ליעבשיטץ החונה בסובאלק בהגאון דובער זאב וואלף שליט"א בהגאון מ' חיים זצ"ל. ונלוו אליו הגהות וקונטרס מיוחד מכן המחבר עדין לגאון כמ' יחזקאל ליעבשיטץ שליט"א. הגאב"ד דק"ק יורבורג. ווארשא שנת... [תרמ"ט] לפ"ק. בדפוס דובערש טורש... 1889. 2°. 160 עמוד.

לידר, אליהו: 161
מחכמי זאגר.

לייב חסיד: 162
עיין: ציגלער, לייב.

לילינבלום, משה לייב ב"ר צבי: 29

נולד ביום כט בתשרי תר"ד בקיידאן. בשנת תרי"ח (1858) עזב את קיידאן בדר" כו אל ישיבת ווילקאמיר. ביום 19.8.1869 עזב את ווילקאמיר ונסע לקובנה. בצום

גדליה תר"ל נסע לקיידאן, חזר לאחר ימים מספר לקובנה ומכאן הוא פונה להוראדנא, ווארשה, זיטאמיר ואודיסה. נפטר באודיסה בליל שבת ג באדר רא" שון תר"ע והובא לקבורה ביום א ד באדר ראשון. ביוגרפיה מפורטת: יוסף קלוזנר, היסטוריה של הספרות העברית החדשה, כרך ד, ירושלים תש"ב, עמ' 219—352.

לינטאפ, פנחס ב"ר יהודה ליב הכהן: 23

רבה של עדת החסידים בבירז. נולד בשנת תרי"ב. בשנת תרל"ו נתמנה רב בוואבאלינק. בשנת תרמ"ח בא לבירז.

ספריו

ספר פתחי שערים הפותח שערי שיטת חכמי עמנו בהנהגת והצלחת עמינו החומרי והנפשי ושיטת חכמי המשנה והתלמוד בקצרה ועצת אמונים במה נרומם קרן אמונתנו בלב צעירי ילדינו ופתח לשערי הגדולים המוכנים להפתח בעזר ה' המה שערי הלכות על הלכות התלמוד. שערי אמונה על מאמרי הו"ק והאדרות שערי כללי התורה והמשפט. שערי התקוה לבני אדם שערי התקוה ליראי ה'. על פי דעת התלמוד והקבלה הנאמנה. מאת אחד מקטני תלמידי התלמוד פנחס בא"א יהודה ליב הכהן חפ"ק וואבאלינק. ווילנא בדפוס ר' אברהם צבי נ"י בהרב ר' נחום אליהו זצ"ל קאצינעלינבויגען. שנת תרמ"א לפ"ק... 1880. 4°. מח דף.

בראש הספר "מכתבי-ההלה" מאת ר' יוסף, וועקשנה ד באדר תר"מ; ר' אלכסנדר משה לפידות, ט באדר תר"מ; ר' אליהו דוד ראבינאוויץ לבית תאומים, תר"מ.

ספר ילקוט אבני אמונת ישראל... אבנים רבות אספתי בעד בנאי ישראל... לבנות מזבח השלום, להשיב כבוד ישראל, ללבן פשעיו וחטאיו, להשיב כבוד תורתו וכבוד רבניו ולומדיה, שלומו הפנימי והחיצוני, מאת אחד התלמידים פנחס בן יהודה ליב הכהן לינטופ אבד"ק בירז. ווארשא בדפוס דובער-רוש טורש... שנת... [תרנ"ה]... 1895. 8°. 226, [2] עמוד.

בסוף הספר הסכמתו של ר' אלי' דוד ראבינאוויץ-תאומים, ווארשא ב דראש חודש תמוז תרנ"ה.

אור הגנוז בחכמת האמת. כנסת הגדולה, א (תר"ן). עמ' 50—65; ג (תרנ"א). עמ' 18—27; ד, עמ' 23—34 (דבר שנתחדש, פתרון חדש לשאלת הרבנות).

קול מבושר ספרים חדשים מוכנים לצאת לאור אי"ה בקרב הימים בשם דרכי שלום ואמת בחכמת האמת, ופרדס התקוה לפתור שאלת עמנו הנפשית והחמרית בשלום ואמת על ידי הקול קול יעקב. מאת פנחס הכהן לינטאפ החופ"ק בירז. 8°. [ווארשא]. 8 עמודים.